

31 MART AZƏRBAYCANLILARIN SOYQIRIMI GÜNÜDÜR

RƏSMİ DÖVLƏT QƏZETİ

AZƏRBAYCAN

№ 66 (9521) 31 mart 2024-cü il BAZAR

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI MİLLİ MƏCLİSİNİN ORQANI

QƏZETİN ƏSASI 1918-Cİ İLDƏ QOYULMUŞDUR

Qisas alındı

Xalqımız düşməni döyüş meydanında cəzalandırmaqla soyqırım qurbanlarının da qanını yerdə qoymadı

Azərbaycan xalqı heç zaman qan yaddaşını unutmadı, ölkəmizin dörd bir yanında salınmış müqəddəs şəhid məzarlıqlarında and içdi ki, düşməndən qisasını alacaq, günahsız insanların qanını yerdə qoymayacaq.

Azərbaycanın parlaq Zəfəri ilə yekunlaşan Şuşa, Xankəndi zəfərləri ilə tarixin müxtəlif dövrlərində erməni faşizminin qurbanına çevrilən, soyqırımına məruz qalan soydaşlarımızın intiqamı layiqincə alındı.

Milli kimliyimizə düşmən kəsilərək xalqımızın qanına susayan, onlara qarşı cinayət əməlləri törədən qatil ermənilər - Arayik Harutyunyan, Ruben Vardanyan, Arkadi Qukasyan, Bako Sahakyan, Davit İxanyan... kimi ünsürlər bir-bir tutularaq qandallandılar.

Bir zamanlar Qarabağda, digər işğal etdikləri ərazilərimizdə əliyalın insanlarımızı divan tutmaları, o cümlədən Gəncədə, Tərtərdə, Bərdədə terror törədərək mülki insanlarımızı qətlə yetirmələri ilə üyünən bu canilər Azərbaycan qanunları ilə öz cəzalarını alacaq.

→ 3

Qərbin regiona müdaxilə cəhdləri iflasa məhkumdur

Azərbaycan Aİ və ABŞ-nin Cənubi Qafqazla bağlı yürütdükləri siyasətə münasibətdə prinsipial mövqe nümayiş etdirir: "Qərbin bir sıra subyektlərinin İrəvanı birbaşa və ya digər ölkələrin vasitəsilə silahlandırmasına baxmayaraq, bu, bizi əsla qorxutmur. Çünki Azərbaycan haqq yolunda addımlayır. Biz yaxşı başa düşürük ki, Cənubi Qafqazda sülhün və əmin-amanlığın bərpası yalnız bu regiondakı dövlətlər tərəfindən həll edilə bilər. Brüssel və Vaşinqton kimi üçüncü tərəflərin vasitəçilik adı altında regiona soxulmaq niyyətləri hər dəfə daha aşkar ortaya çıxıb".

→ 12

Xocalıda insan qalıqları aşkar edilib

Martın 28-də işğaldan azad edilmiş Xocalı şəhərinin Qaladərəsi adlanan hissəsində yerləşən su anbarının yaxınlığında həyata keçirilən əsaslı bərpa-quruculuq işləri çərçivəsində aparılan qazıntı işləri zamanı basdırılmış və ziyyətdə insana məxsus olma ehtimal edilən sümük fragmentləri və qalıqların aşkar olunması barədə Xocalı Rayon Prokurorluğuna məlumat daxil olub.

Daxil olmuş məlumat əsasında Baş Prokurorluğun peşəkar əməkdaşları ha-

disə yerinə ezam olunmaqla, Səhiyyə Nazirliyinin "Məhkəmə-Tibbi Ekspertiza və Patoloji Anatomiya Birliyi" Publik Hüquqi Şəxsi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Əsir və itkin düşmüş, girov götürülmüş vətəndaşlarla əlaqədar Dövlət Komissiyası əməkdaşlarının iştirakı ilə hadisə yerinə baxış keçirilib, aşkar edilmiş sümük fragmentləri ekspertiza və laborator müayinələrin aparılması məqsədilə müvafiq qaydada götürülüb, eləcə də digər zəruri prosessual hərəkətlər yerinə yetirilib.

Hazırkı vaxtdakı keçirilən prosessual hərəkətlər noticəsində ərazidə aşkarlanmış insan qalıqlarının on azı 3 nəfər şəxsə məxsus olması müəyyən edilib.

Hazırda hadisə yerinin tam müayinə edilməsi istiqamətində işlər davam etdirilir. Faktla bağlı Baş Prokurorluğun Kriminalistika və informasiya texnologiyaları idarəsində araşdırma aparılır.

Axtarış işləri tam yekunlaşdıqdan və müvafiq ekspertiza noticələri müəyyən olunduqdan sonra ictimaiyyətə əlavə məlumatın verilməsi təmin ediləcəkdir.

İnsanlığa qarşı törədilmiş ən qəddar cinayət

Ermənilərin türklərə qarşı həyata keçirdikləri soyqırımını alman arxiv sənədləri də təsdiq edir

Bu gün xalqımıza, dövlətimizə qarşı Qərbi dünyasında ikili standartların davam etdiyi bir dövrdə Siyasi Arxivin xronoloji baxımdan Birinci Dünya müharibəsi (1914-1918) dövründə baş vermiş hadisələri əks etdirən sənədlərin mühüm əhəmiyyəti vardır. Həmin sənədlərdəki materialların qeyd olunan vaxtı möhz Almaniya hökumətinin Cənubi Qafqazda və Osmanlı ərazisində fəaliyyət göstərmiş rəsmi nümayəndələri tərəfindən qeydə alınması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Bu sənədlərdəki faktlar göstərir ki, ermənilərin Azərbaycanda, İranda (Cənubi Azərbaycan) və Şərqi Anadoluda türk-müsəlman əhalisinə qarşı soyqırımını dünyanın müxtəlif güc mərkəzlərinin dəstəyi ilə həyata keçirilmişdir. Ermənilərin həyata keçirdikləri soyqırımı öz miqyasına və qəddarlığına görə tarixbunu insanlığa qarşı törədilmiş, yaddan çıxarılmaması və bağışlanması mümkün olmayan cinayətlərdən biridir.

→ 5

106 il əvvəl törədilmiş vəhşət

Tədqiqatçılarımız, alimlərimiz uzaq və yaxın keçmişimizdə baş verən hadisələri təfəssil ilə araşdırmaqla, yazıqla sənədləşdirməlidirlər. Faktlar əsasında müasir dövrümüzün kommunikasiya imkanlarına uyğun materiallar hazırlanaraq geniş kütlələrə təqdim olunmalıdır. Azərbaycan diasporunun fəal iştirakı ilə soyqırım tariximizin dünyaya çatdırılması istiqamətində həyata keçirilən ardıcıl iş daha da gücləndirilməlidir. Nəzərə almaq lazımdır ki, faşizm daş altında gizlənilmiş fərsət gözləyən əfi ilan kimidir. Vaxtında başını özmənsən, məqam tapan kimi yeni canlar yaxacaq, yeni faciələrə bais olacaq. Necə ki, erməni faşizmi 106 il əvvəl yüz minlərlə soydaşımızın ömrünə son qoydu.

31 Mart soyqırımını ermənilərin bolşeviklərlə birləşərək azərbaycanlılara qarşı reallaşdırdıqları xaoslu bir cinayət aktı deyildi. Bu soyqırımını kifayət qədər hazırlıqlı, təşkilatlanmış şəkildə həyata keçirilmiş, həm coğrafi, həm də qətlə yetirilən soydaşlarımızın sayı baxımından çox geniş miqyasda aparılmışdı. Bu məsələdə erməni daşnakları ilə imperiya maraqlarını təmsil edən bolşevikləri iki niyyət birləşdirirdi. Bolşeviklər hakimiyyətini yenidən ələ keçirdikləri imperiyanın Cənubi Qafqazda möhkəmlənməsinə çalışırdılar. Ermənilərin məqsədi isə havadarlarının köməyi ilə tarixi Azərbaycan torpaqlarını ələ keçirmək, həmin ərazilərdə erməni dövləti qurmaq idi.

→ 4

Laçına dönüş davam edir

Doğma yurda qovuşan keçmiş məcburi köçkünlər hərtərəfli dövlət qayğısı ilə əhatə olunduqlarına görə Prezident İlham Əliyevə və Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevaya, həmçinin torpaqlarımızı işğaldan qurtaran rəşadətli Azərbaycan Ordusuna, qəhrəman əsgər və zabitlərimizə minnətdarlıqlarını bildiriblər. Onlar həmçinin bu yolda canlarından keçən şəhidlərimizə rəhmət, ailələrinə səbir diləyiblər.

Köçürülən ailələrin Laçın şəhərində vaxtilə yaşadıkları, işğala son qoyulduqdan sonra dövlət başçısının göstərişi əsasında bərpa edilən və ya yenidən tikilən evlərdə məskunlaşması üçün bütün şərait yaradılıb. Burada həmçinin vətəndaşların rifahının yüksəldilməsi və işlə təminatı istiqamətində mühüm tədbirlər görülüb, rahat və firavan həyat şəraiti üçün lazım olan infrastruktur yaradılıb və proses davam edir.

→ 15

Azərbaycanın COP29-a hazırlıq səviyyəsi yüksək dəyərləndirilir

İqlim dəyişikliyi ilə mübarizə istiqamətində biz nə edirik? Ekspertlər ölkəmizin "yaşıl təşəbbüs"lə üstünlük verdiyi yüksək dəyərləndirilir. Göstərilir ki, Azərbaycanın bərpaolunan enerjiyə keçidi təşviq etmək əhəmiyyətli iqlim dəyişikliyi ilə mübarizədə üzrə qlobal səylərə uyğun olaraq, proaktiv mövqe nümayiş etdirərək, ösənəvi qalıq yanacaqlardan "yaşıl enerji"yə strateji keçidi ifadə edir. Enerji səmərəliliyi və dayanıqlı kond təsərrüfatı təcrübələrinə diqqət Azərbaycanın inteqrasiya olunmuş ətraf mühitin idarə edilməsinə sadıqlığını vurğulayır. Hökumət "yaşıl enerji"ni fəal şəkildə təşviq edərək təkə qlobal iqlim gündəliyinə töhfə verməklə kifayətlənmir, həm də Azərbaycanı daha dayanıqlı gələcək üçün iqlim çəhdətindən şüurlu siyasət həyata keçirən fəal liderə çevirir.

→ 2

Fransa vədləri ilə Ermənistanı uçuruma aparır

Makron hakimiyyəti son vaxtlar Ermənistanın Rusiya ilə korlanan münasibətlərindən istifadə edərək İrəvanı tərxiyata çəkir. Onun əli ilə Rusiyanın Cənubi Qafqazdan sıxışdırılıb çıxarılmasına nail olmağa çalışır. Amma bu, elə də asan məsələ deyil. Təbii ki, Ermənistanın gedən son prosesləri illərdən bəri Cənubi Qafqazda möhkəmlənmiş Rusiya da ciddi şəkildə izləyir. Arada Fransanın, eləcə də Qərbi dövlətlərinin vədlərinə aldanan rəsmi İrəvana xəbərdarlıq da edir. Rusiya xarici işlər naziri Sergey Lavrov MDB Xarici İşlər Nazirliyi Şurasının Bişkek-də keçirilən iclasında çıxışı zamanı Ermənistan rəhbərliyini Qərbdən dəstək almağa ümid edən dövlətlərin taleyi barədə diqqətlə düşünməyə çağırıb.

→ 12

Martın 30-da Yeni Kaledoniya "La Voix du Caillou" jurnalında "Sakit Okeana xarici müdaxilə: Fransa vəziyyəti yaxından izləyir" adlı məqalə işiq üzü görüb.

Yeni Kaledoniya da çıxan jurnalda Prezident İlham Əliyevin portreti üz qabığına dərc olunub

APA xəbər verir ki, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin portreti olan şəkil jurnalın üz qabığına əsas xəbər kimi dərc olunub.

Məqalədə Azərbaycanın Yeni Kaledoniya xalqına dekolonizasiya işindəki haqlı mübarizəsinə verdiyi dəstək xatırlanır. Qeyd olunur ki, Yeni Kaledoniya xalqı Azərbaycanın Prezidenti və Azərbaycan xalqına öz təşəkkürünü ifadə etmək üçün Azərbaycanın bayrağı və dövlət başçısının

"dəmir yumruq" portretini qaldırır. Yeni Kaledoniya Parlamentinin Ailə və Qadınların hüquqları komissiyasının sədr müavini Marie Line Sakiliann Fransa əleyhinə aksiyada çıxışı xüsusilə qeyd olunur.

Qeyd edək ki, M.L.Sakiliya martın 21-də Yeni Kaledoniyanın mərkəzi meydanında keçirilən geniş etiraz aksiyasında Azərbaycan, eləcə də Bakı Təşəbbüs Qrupuna göstərilən dəstəyə görə təşəkkürünü ifadə etmək üçün videomüraciət yaymışdı.

Ədliyyə Nazirliyində icra xidmətinin fəaliyyətinə dair müşavirə keçirilib

Martın 30-da Ədliyyə Nazirliyində icra xidmətinin yerli qurumlarının rəhbərləri ilə müşavirə keçirilib.

Bu barədə AZƏRTAC-ə Ədliyyə Nazirliyinin Mətbuat xidmətindən məlumat verilib. Ədliyyə naziri Fərid Əhmədov çıxış edərək ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsində və vətəndaşların hüquqlarının təmin olunmasında məhkəmə qərarlarının icrasının əhəmiyyətini qeyd edib, icra işinin yeni tələblərə uyğun təkmilləşdirilməsi ilə bağlı qarşıda duran vəzifələri diqqətə çatdırıb. Bu istiqamətdə görülən tədbirlər, o cümlədən icra məmurlarının sosial təminatının yaxşılaşdırılması ilə bağlı işlər barədə məlumat verib.

Nazirliyin aidiyyəti struktur qurumlarının rəhbər şəxslərinin iştirak etdiyi tədbirdə dövlət başçısının tapşırıqlarına uyğun olaraq icra orqanlarının fəaliyyətində operativliyin və şəffaflığın təmin olunması məqsədilə rəqəmsal innovasiyaların, o cümlədən "Elektron icra" informasiya sisteminin tam tətbiqi ilə bağlı məsələlər müzakirə olunub, onun yeni versiyasının hazırlanması barədə məlumat verilib.

İclasda icra məmurlarının məsuliyyət hissəsinin və peşə-

karlığının artırılması, onlara tələblərinin və nəzarətin gücləndirilməsi, qanunvericiliyin

tələblərinə, əmək və icra intizamına, etik davranış qaydalarına əməl olunması, vətəndaş

məmnunluğunun yüksəldilməsi və sair ilə bağlı konkret tapşırıqlar verilib.

Kəlbəcər və Ağdərədə ermənilərin tərək etdiyi mövqelərdə 8 ədəd zenit topu aşkarlanıb

Azərbaycan Ordusu tərəfindən həyata keçirilən lokal xarakterli antiterror tədbirlərindən sonra Qarabağ bölgəsində Ermənistan silahlı qüvvələrinə məxsus döyüş texnikası, silah və sursatın aşkar edilərək ərazidən təxliyə edilməsi üzrə tədbirlər davam edir. Müdafiə Nazirliyinin Mətbuat xidmətindən AZƏRTAC-a ver-

lən məlumata görə, Kəlbəcər rayonunun Vəng və Ağdərə rayonunun Vəngli yaşayış məntəqələrində ermənilərin bəxış zamanı düşməne məxsus tərək edilmiş atəş mövqelərində 8 ədəd KS-19 zenit topu aşkarlanıb. Döyüş texnikası təhlükəsizlik qaydalarına riayət olunmaqla topla məntəqəsinə daşınıb.

BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə Çarçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyasının - COP29-un Azərbaycan da keçirilməsini haqlı olaraq ölkəmizin "yaşıl iqtisadiyyat"a keçid strategiyasının məntiqi davamı hesab edirlər. Hazırkı işlərinin yüksək səviyyədə aparılması Azərbaycanın üzünə düşünən vəzifəni layiqincə yerinə yetirəcəyinə zəmanət verdiyi qeyd olunur.

Prezident İlham Əliyevin 2024-cü ili "Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili" elan etməsi Azərbaycanın davamlı inkişaf istiqamətindəki qlobal səylərin önündə olmasına sadiqliyini nümayiş etdirən strateji addımdır. COP29-a hazırlıqla bağlı isə Prezidentin müvafiq sərəncamı ilə Təşkilat Komitəsi yaradılıb, əlaqədar qurumlar səfərbər edilib.

Bərpaolunan enerji ilə və COP29-la bağlı məsələlər Azərbaycan Respublikası Prezidentinin köməkçisi - Prezident Administrasiyasının Xarici siyasət məsələləri şöbəsinin müdiri Hikmət Hacıyevin Çinin "Phoenix" telekanalına müsə-

həbəsində də geniş yer alıb. Son illər Azərbaycan da qeyri-neft iqtisadiyyatının inkişafına diqqət yetirildiyi və iqtisadi şəxslənməyə nail olunduğu qeyd edilib. Ölkəmizdə yaradılan bərpaolunan enerji stansiyalarından bəhs olunub. Bildirilib ki, bu, Çinlə Azərbaycan arasında "yaşıl enerji" sahəsində əməkdaşlıqda mühüm mərhələdir.

Müsaibədə bu il Azərbaycan da keçiriləcək COP29-a da toxunulub, ötən konfransda irəliləmiş əldə olunan məsələsinin Bakıda tədbirdə əsas mövzuya çevriləcəyi qeyd edilib.

COP29 Azərbaycanın qazını yanaacağına sahib olan ölkə kimi qətiyyətini, eyni zamanda diplomatik və siyasi cəsarətini nümayiş etdirir. Bununla bağlı Prezidentin köməkçisi deyib: "Bu, həmçinin bizim güclü və qəti iradəmizi göstərir. Azərbaycan göstərdi ki, biz qərarlıyıq,

karbohidrogen ehtiyatları ilə yanaşı, həm də "yaşıl enerji"nin tərəfdarı olmaq istəyirik və bu konsepsiyaya töhfə verməyə hazırıq".

"Yaşıl enerji"nin inkişafı və onun dünya bazarlarına çıxarılması hazırda ölkəmizin enerji siyasətinin prioritetidir. Odur ki, COP29 vasitəsilə bütün dünya gündülyimiz "yaşıl enerji" ilə bağlı olduğunu daha aydın görəcəkdir. Bu tədbirə əvvəlcədən təməl qərarı Azərbaycanın iqlim dəyişikliyi ilə mübarizəyə sadiqliyini nümayiş etdirməklə yanaşı, təkcə ənənəvi enerji resurslarına deyil, həm də "yaşıl texnologiya"lar sahəsində özünü regional lider kimi təqdim etmək üçün əlverişli imkan yaradır. Asiya, Çin, Türkiyə və Yaxın Şərqlə əlaqədar ekspert Məhəmməd Əli Paşa bununla bağlı belə deyir: "COP29-da beynəlxalq "yaşıl enerji" sazişləri qarşısında əhəmiyyətli iqtisadi imkanlar və artan

bazar çıxışı mövcuddur. Azərbaycan bu əməliyyatlardan irəliləyən bülüm layihələrdə iştirak edə biləcək, global enerji dünyasında rəqabət qabiliyyətini artıracaq. Ölkələrin davamlı enerji tələblərinə inteqrasiya təkcə ekoloji məqsədlərə nail olmağa kömək etmir, həm də Azərbaycanın inkişaf etməkdə olan sektordə əlverişli mövqeyə qoyur, inkişafı təşviq edir, daha dayanıqlı gələcəyə davamlı enerji mənzərəsi yaradır. "Yaşıl enerji" təşəbbüsünün COP29-da köşməsi Azərbaycanın iqtisadi mövqeyini gücləndirməsi və global miqyasda davamlı təcrübələrə sadiqliyini nümayiş etdirməsi üçün strateji fürsətdir".

İqlim dəyişikliyi ilə mübarizə istiqamətində biz nə edirik? Ekspertlər ölkəmizin "yaşıl təşəbbüs"lərlə üstünlük verdiyi yüksək dəyərləndirilir. Göstərilir ki, Azərbaycanın bərpaolunan enerjiyə keçidi təşviq

Baş qərarqahı ABŞ-nin Nyu York şəhərində yerləşən Xarici Siyasət Assosiasiyasının xəbər saytında "Dünyanın ən təhlükəsiz ölkələri hansılardır?" sərlövholi məqalə dərc edilib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, tanınmış politoloq və jurnalist, Dona Qrasiya Diplomatika Mərkəzinin təsisçisi və baş direktoru Reyçel Avrahamın müəllifi olduğu məqalədə Qlobal Terrorizm İndeksində (QTI) görə Azərbaycanın dünyanın ən təhlükəsiz ölkələrindən biri kimi 141 ölkə arasında 18-ci yerdə qərarlaşdığı göstərilir. Bildirilib ki, QTI dünya əhalisinin 99,7 faizinin məruz qaldığı terrorun təsirini təhlil edən hərtərəfli araşdırma. Burada terror hadisələrinin və ölümlərin sayı, terrorla mübarizə, terrorla bağlı aparılan araşdırmaların effektivliyi və bir çox digər göstəricilər nəzərə alınır.

Ümumdünya Poçt İttifaqı akademik Zərifə Əliyevaya həsr olunmuş xüsusi buraxılış hazırlayıb

Cari ilin mart ayında Ümumdünya Poçt İttifaqı (ÜPI) ilk dəfə olaraq "#WomenHistoryMonth" və "#Shestamps" kampaniyasının icrasına başlayıb. Kampaniyada dünyanın hər yerindən məşhur və görkəmli qadınlara həsr olunmuş filatelialı məhsulları təqdim olunur.

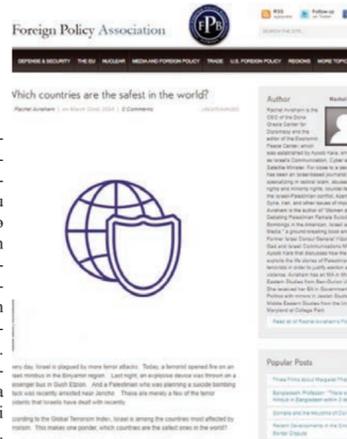
AZƏRTAC xəbər verir ki, ÜPI-nin növbəti buraxılışı Azərbaycanın görkəmli alimi, Əməkdar elm xadimi, tibb elmləri doktoru, professor, Azərbaycan Elmlər

Akademiyasının həqiqi üzvü Zərifə Əliyevaya həsr olunub.

Ümumdünya Poçt İttifaqının rəsmi sahifələrində dərc olunan məlumatda Azərbaycanda oftalmologiyasının inkişafında mühüm xidmətləri olan görkəmli oftalmoloqun peşə fəaliyyəti haqqında ətraflı məlumatlar yer alıb.

Kampaniyada istifadə olunan poçt markası 2018-ci ildə buraxılıb və Zərifə xanım Əliyevanın 95 illik yubileyinə həsr olunub.

ABŞ mətbuatı Azərbaycanı dünyanın ən təhlükəsiz ölkələri sırasında göstərib

Məqalədə həmçinin Azərbaycanın, eyni zamanda cinayətkarlığın yayılma miqyasına görə dünyanın ən təhlükəsiz 20 ölkəsi sıyahısına daxil edildiyi faktı diqqətə çatdırılıb. Qeyd olunub ki, sözügedən sıyahı ölkələr və şəhərlər üzrə dünyanın ən böyük statistik məlumat bazasına malik "Numbea" resursu tərəfindən tərtib edilib. Belə ki, sorğuda sakinlərdən keçirən saatlarında şəhərdə tək gözə bəli-bilmədikləri, polis işində razı olub-olmadıqları, son 12 ayda hücum və ya soyğuna məruz qalıb-qalmadıqları soruşulub.

Müəllif Azərbaycanı sınaqların qarşısını gətirən ən azı qaldığı nadir ölkələrdən biri kimi xarakterizə edərək Ermənistanla münaqişəli vəziyyətdə Ermənistanın mərkəzində erməni kilsəsinin mühafizə olunduğuna diqqət çəkib və Prezident İlham Əliyevin "Bu gün Azərbaycan təhlükəsizlik adasıdır" ifadəsinin gerçəklik olduğunu vurğulayıb.

Azərbaycan-Çin münasibətləri hər iki ölkənin maraqlarına cavab verir

"Azərbaycanla Çin arasında münasibətlərin inkişafı hər iki ölkənin maraqlarına cavab verir. Eyni zamanda global dünyanın çağırışları da əlaqələndirilməsini zərurətə çevirir".

Bu fikirləri AZƏRTAC-a açıqlamasında Milli Məclisin deputatı Ramin Məmmədov deyib. O qeyd edib ki, global gücə çevrilən Çinin artan iqtisadi qüdrəti dünyada həlledici söz sahibi olmasına şərtləndirən əsas amillərdən biridir. Azərbaycan-Çin münasibətlərini bir neçə vacib kontekstdə nəzərdən keçirməyin mümkün olduğunu söyləyən deputat əlavə edib: "Birinci məqam ondan ibarətdir ki, iki ölkənin geosiyasi maraqları üst-üstə düşür. Çin Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü birmənalı şəkildə dəstəkləyir. Çin heç vaxt bu mövzu ilə bağlı

Azərbaycanın BMT-də irəliləyən təkliflərə qarşı çıxmayıb. Hələ 2008-ci ildə BMT Baş Məclisi tərəfindən Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərindəki vəziyyətdə qəbul olunan qənamədə Çin Azərbaycanın lehinə səs vermişdi. 2020-ci ildə BMT Təhlükəsizlik Şurasında keçirilən müzakirələrdə də Çin ədalətli mövqə tutub. Biz də "Vahid Çin" prinsiplərini müdafiə etdiyimizi dəfələrlə rəsmi səviyyədə bildirmişik".

R.Məmmədov qeyd edib ki, Azərbaycanla Çin arasında münasibətlərin inkişafını şərtləndirən digər mühüm məqam dünyada "yaşıl enerji" keçidinin sürətləndirilməsi ilə bağlıdır. Deputat vurğulayıb ki, bərpaolunan enerji texnologiyalarının tətbiqi məqsədilə Azərbaycan Çin şirkətləri ilə əməkdaşlığı inkişaf etdirir: "Bir çox beyin mərkəzlərinin qiymətləndirmələrinə görə,

bir neçə il sonra Çin dünya üzrə bərpaolunan enerji potensialının təxminən 43 faizini təmin etmək iqtidarında olacaq. Hesab edirik ki, bunun nə qədər ciddi bir göstərici olduğunu izah etməyə ehtiyac yoxdur. Azərbaycan "yaşıl enerji"yə keçidi özünün əsas hədəfləri sırasında görür".

Üçüncü mühüm məqamın nəqliyyat-logistika məsələlərini əhatə etdiyini deyən depu-

at xatırladı: "Azərbaycan Çinin irəliləyən təklifləri "Bir körər, bir yol" layihəsinə qoşulmağa hazır olduğunu elan edən ilk ölkələrdən biridir. Müasir dünya tarixində ən iddialı iqtisadi proqramlardan biri kimi qəbul edilən bu təşəbbüs beynəlxalq iqtisadi münasibətlər sisteminə çox böyük dəyişikliklər yara da bilər. "Bir körər, bir yol" təşəbbüsünün beynəlxalq saviyyədə yürüklərini təmin etməsi və milli gəlirlərin həcmində ciddi artıma, regional inkişafı təkan verəcəyi proqnozlaşdırılır. Azərbaycan və Çin arasında bir neçə il öncə "İpək Yolu İqtisadi Kəməri"nin yaradılmasının birgə təşviqinə dair Anlaşma Memorandumu imzalanıb. Biz Çindən Avropaya ən qısa yolu - Orta dahlizi gücləndirən böyük bir strateji inkişaf kursu həyata keçiririk. Zəngozor dahlizinin yaradılması isə Orta dahlizin inkişafına səbəb ola bilər".

Vacib bir məsələ kimi o da vurğulan ki, keçid dövrü işlərin yeni peşələrə və sənaye sahələrinə keçməsi ilə yerli əmək bazarlarının əhəmiyyətli dərəcədə yenidən qurulmasını tələb edəcək. Rəqəmsallaşma və demografik dəyişiklik kimi paralel meqatrendlər tərəfindən şiddətlənən bu dəyişiklik məşğulluğun coğrafiyasını və işin xarakterini dəyişəcək: "Təhlil yeni iş imkanlarının ortaya çıxmasını, xüsusilə ekoloji cəhətdən həssas sektorlarda bəzi mövcud vəzifələrin qalması və bəzi digərlərinin ümumi dəyişməsinə proqnozlaşdırılır. Bu problemləri həll etməkdən ötrü işçi qüvvəsinin inkişaf edən əmək bazarının tələb etdiyi bacarıqlarla təchiz etmək üçün təhsil və tolim proqramlarına yenidən baxılma təklif olunur".

Bundan əlavə, yerli strategiyanın əhəmiyyəti, xüsusilə kiçik və orta sahibkarlıq üçün "yaşıl iqtisadiyyat"a keçid üçün daha geniş milli siyasəti tamamlayan yerli iqtisadi inkişaf təşəbbüslərinə və biznesə dəstək proqramlarına ehtiyac olduğu gündəmə gəlir.

Flora SADIQLI,
"Azərbaycan"

31 MART AZƏRBAYCANLILARIN SOYQIRIMI GÜNÜDÜR

Qisas alındı

Xalqımız düşməni döyüş meydanında cəzalandırmaqla soyqırımı qurbanlarının da qanını yerdə qoymadı

"Düşməndən qisasımızı döyüş meydanında aldığımızı... Biz şəhidlərimizin qanını yerdə qoymadıq, qisasımızı aldığımızı, düşməni cəzalandırdığımızı. Bütün dünyanın gözü qarşısında onlar bizim qabağımızda diz çökdülər, təslim oldular, ağ bayraq qaldırıldı və bundan sonra məğlub edilmiş ölkə damğası ilə əbədi yaşayacaqlar. Biz isə bundan sonra qürurlu xalq kimi və mübariz dövlət kimi yaşayacağıq".

Müəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin böyən etdiyi kimi, cəmiyyətində elə bir Zəfər çaldığı ki, onun mahiyyəti, miqyası nəinki indiki, yüz illərin o üzündəki müstəqil Azərbaycanın da dünyadakı mühüm mövqeyini müəyyən etdi. Cənubi Qafqazda reallıqları tamamilə dəyişən, onilliklərdir oturuşmuş beynəlxalq güc mərkəzlərini yerindən oynadan Şuşa, Xankəndi qələbələri xalqımızın taleyində də tamamilə yeni, inkişaf, toraqqıya hesablanmış parlaq bir dövr açdı.

2020-ci il sentyabrın 27-də başlayıb noyabrın 8-də, eyni zamanda da 2023-cü il sentyabrın 19-da başlayan həmin ayın 20-də ildırım sürəti ilə bitən və dünya erməniciliyinin, onlara havadarlıq edən xarici qüvvələrin başına sarıdıcı zərbə endirən "dəmir yumruq" əməliyyatları Qarabağda separatizmin kökünü bircə fəlik kəsdi, tarixi torpaqlarımızdakı quldur yuvasını darmadağın etdi, separatçıları Azərbaycan xalqının qarşısında baş oymaya, diz çökməyə, yalvarmağa məcbur etdi...

Bu parlaq zəfərlə ana torpağımızın bütövlüyü uğrunda canını fəda etmiş şəhidlərimizin, 1905-ci, 1918-ci illər də daxil olmaqla XX əsrin müxtəlif vaxtlarında, o cümlədən Xocalıda, Balıqayada, Ağdabanda, Başlıbelə, Gəncədə, Bərdədə, Tərtərdə və daha neçə-neçə şəhər və rayonlarımızda erməni vəhşilərinin soyqırımı ilə üzlaşan günahsız insanlarımızın qanı yerdə qalmadı, döyüş meydanında faşist xislətli düşməndən qisasımız layiqincə alındı.

Erməni millətçiləri "böyük imperiya" xülyasına qapılaraq iki əsrdir ki, türk xalqlarına qənim kəsilib, onlara qarşı dəhşətli soyqırımı siyasəti yeridiblər. Türk millətini yer üzündən silmək kimi murdar prinsipə yaşayan şovinistlərin bunun üçün ən iyirəne yollarıdan istifadə edərək dünyada bənzərinə rastlanmayan faciələr, qırğınlar, soyqırımları törədiblər. XIX əsrin ikinci yarısından başlayaraq Anadoluda sayısız insanı qətl edən erməni quldurları, XX əsrin əvvəllərindən etibarən Bakıda, Şuşada, İrəvan və Naxçıvan mahallarında, Qarabağda, Borçalıda, Qazaxda, Zəngəzurdə, Gəncədə, Qubada, Tiflisdə və başqa yerlərdə on minlərlə azərbaycanlı kütülvə şəkildə qətl edilib. Bu amansız siyasət nəticəsində 1905-

1907-ci illərdə, 1918-1920-ci illərdə, 1948-1953-cü illərdə və 1988-1994-cü illərdə Azərbaycan xalqının başına olmağın müsibətlər gətirərək ard-arda soyqırımına məruz qoyublar.

Mənbələrdə göstərilir ki, təkcə 1917-ci ilin dekabrından 1918-ci ilin martına qədər quldur Andranikin rəhbərliyi altında erməni qoşun hissələrinin fəal iştirakı ilə İrəvan qəzasında 32, Eçmiədzin qəzasında 84, Nor-Bəyazid qəzasında 7 kənd, ümumiyyətlə, 1917 kənd dağıdılıb, sakinlərin bir qismi qətlə yetirilib, digər bir qismi isə öz doğma ev-çişklərindən didərgin düşüb, ömləkləri talan olunub, evləri isə yerlə yeksan edilib.

1918-ci ilin 30 mart - 3 aprel tarixlərində Bakı şəhərində və Bakı quberniyasının müxtəlif bölgələrində, eləcə də Qarabağ, Naxçıvan, Şamaxı, Quba, Xaçmaz, Lənkəran, Salyan, Zəngəzur və digər ərazilərdə Bakı Soveti qoşunlarının və daşnak erməni silahlı dəstələrinin azərbaycanlılara qarşı soyqırımının nəticəsində rəsmi mənbələrdə əsasən on minlərlə soydaşımız məhz etnik və dini mənsəbiyyətinə görə qətlə yetirilib, yaşayış məntəqələri, tarixi abidələr, məscidlər dağıdılıb, qəbiristanlıqlar viran edilib.

Erməni faşizminin qanlı əməlləri

1987-ci ilin sonlarında yenidən ortaya atılmış qondarma "Dağlıq Qarabağ" problemi də Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün pozulmasına, torpaqlarımızın işğalına, Ermənistanın Azərbaycanın daşnak zonasından uzaq məsafədə yerləşən şəhərlərimizi ağır artilleriya və raket atəşinə tutular, nəticədə içəri-səhərdə azyaşlıların, qoca və qadınların da olduğu xeyli mülki şəxsimiz yaralandı, həlak oldu.

Bütün bu vəhşilikləri törətməkdə erməni faşistləri yalnız bir məqsəd güdürdülər, xalqımızın iradəsini qırmaq və bizi torpaqlarımızın işğalı ilə bəzişməyə məcbur etmək.

613 günahsız insan xüsusi amansızlıqla qətlə yetirilib. Onlardan 63-ü uşaq, 106-sı qadın, 70-i yaşlılar olub. 8 ailə tamamilə məhv edilib, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq valideynlərindən birini itirib. Həmçinin 487 nəfər ağır yaralanıb, 1275 nəfər girov götürülüb. Faciədən sonra ösir götürülən azərbaycanlılar amansız işğalçılardan qurtulmaq üçün əvvəlcədən xüsusi amansızlıqla qətlə yetirilib. 1992-ci il fevralın 17-də Xocavəndin Qaradağlı kəndində 80 nəfərdən çox azərbaycanlı kütülvə qırğına məruz qalıb.

1992-ci ildə erməni vəhşiləri Kəlbəcərin Ağdaban, 1993-cü ilin aprelində Başlıbel kəndlərində amansızlıqla insanlarımızı divan tutublar. Torpaqlarımız işğaldan azad edildikdən sonra aşkara çıxarılan kütülvə məzarlıqlar erməni qatillərinin qanlı əməllərini gün üzünə çıxarıb, günahsız vətəndaşlarımızın necə amansız işğalçılarla öldürüldüyünü ortaya qoyub.

2020-ci il 44 günlük müharibə dövründə də vandal erməni silahlıları həm cəbhəboyu rayon və kəndlərimizi, həm də cəbhə zonasından uzaq məsafədə yerləşən şəhərlərimizi ağır artilleriya və raket atəşinə tutdular, nəticədə içəri-səhərdə azyaşlıların, qoca və qadınların da olduğu xeyli mülki şəxsimiz yaralandı, həlak oldu.

Bütün bu vəhşilikləri törətməkdə erməni faşistləri yalnız bir məqsəd güdürdülər, xalqımızın iradəsini qırmaq və bizi torpaqlarımızın işğalı ilə bəzişməyə məcbur etmək.

Dünya bu soyqırımlarına hüquqi qiymət verməlidir

Ötən müddətdə dövlətimiz son iki əsrin müxtəlif dövrlərində erməni qatilləri tərəfindən xalqımıza qarşı törədilən soyqırımlarına beynəlxalq hüquqi qiymətin verilməsi üçün böyük fəaliyyət aparıb.

Ulu Öndər Heydər Əliyev 1998-ci il martın 26-da 31 Mart - Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü kimi qeyd olunması barədə sərəncam imzalayıb. Bu sərəncamın imzalanması erməni quldurlarının ötən əsrin əvvəllərində törətdiyi soyqırımı aktlarına siyasi-hüquqi qiymətin verilməsi, o cümlədən də bu qırğınlar barədə həqiqətlərin dünyaya çatdırılması üçün mühüm önəmli oldu. Ulu Öndər 31 Mart Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü ilə əlaqədar deyib: "Xalq-

mıza qarşı törədilmiş soyqırımı haqqında həqiqətləri real faktlar, dəlillər əsasında dünya dövlətlərinə, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlara çatdırmaq, saxta erməni təbliğatı nəticəsində formalaşmış yalan təsovvürləri dəyişdirmək, ona hüquqi-siyasi qiymət verməkdə nə qədər çətin olsa da, şərfəli və müqəddəs bir iş kimi bu gün də, gələcəkdə də davam etdirilməlidir. Bu, soyqırımı qurbanlarının xatirəsi qarşısında indiki nəslin müqəddəs borcudur".

Bu baxımdan Quba Soyqırımı Memorial Kompleksinin yaradılmasının da böyük əhəmiyyəti var. 2013-cü il sentyabrın 18-də Prezident İlham Əliyevin iştirakı ilə kompleksin açılışı həyata keçirilib. Quba soyqırımı məzarlığı 2007-ci il aprelin 1-dən ərazidə torpaq işləri görülməyə başlandı. Tədqiqat nəticəsində məzarlığın 1918-ci ildə ermənilərin yerli dinc əhaliyə qarşı törətdiyi soyqırımı ilə bağlı olduğu müəyyən edilib. Tədqiqat işlərinin nəticəsi olaraq məzarlıqda müxtəlif yaş qruplarına aid 400-dən çox insan cəsədinin qalıqları aşkar edilib. Onlardan 50-dən çoxu uşaqlar, 100-dən çoxu qadınlar, qadınları isə əsasən yaşlı kişilər aiddir. Təəssüf ki, dünya ictimaiyyəti 1918-ci ildə azərbaycanlılara qarşı törədilmiş bu dəhşətli cinayətə hələ də ədalətli mövqə bildirməyib.

İlahi ədalət

Azərbaycan xalqı heç zaman qan yaddaşını unutmayıb, ölkəmizin döndürülməz vəhşətli qanlı əməllərini qatillərindən qan qan cəzalandırmaq istəyib. Bu gün də erməni silahlıları həm cəbhəboyu rayon və kəndlərimizi, həm də cəbhə zonasından uzaq məsafədə yerləşən şəhərlərimizi ağır artilleriya və raket atəşinə tutdular, nəticədə içəri-səhərdə azyaşlıların, qoca və qadınların da olduğu xeyli mülki şəxsimiz yaralandı, həlak oldu.

Azərbaycanın parlaq Zəfəri ilə yekunlaşan Şuşa, Xankəndi zəfərləri ilə tarixin müxtəlif dövrlərində erməni faşizminin qurbanına çevrilən, soyqırımına məruz qalan soydaşlarımızın intiqamını layiqincə alınıb.

Milli kimliyimizə düşmən kəsilərə xalqımızın qanına susayan, onlara qarşı cinayət əməlləri törədən qatil ermənilər - Arayik Harutyunyan, Ruben Vardanyan, Arkadi Qukasyan, Bakı Sahakyan, Davit İshanyan... kimi ünsürlər bir-bir tutulara qandallandırlar. Bir zamanlar Qarabağda, digər işğal etdikləri ərazilərimizdə ölümlə insanlarımızı divan tutmaları, o cümlədən Gəncədə, Tərtərdə, Bərdədə terror törədərək mülki insanlarımızı qətlə yetirmələri ilə öyünən bu canilər Azərbaycan qanunları ilə öz cəzalarını alacaqlar.

Bu siyahıda Xocalı qatili Serj Sarkisyanın, Robert Koçaryanın da adları olacaq... Azərbaycan xalqı olaraq faşist xislətli separatçılardan əsrlərin intiqamını aldığımız qürurlu günlər yaşayırıq. Qisasımız qiyamətə qalmadı!

Yasəmə MUSAYEVA,
"Azərbaycan"

Müdafiə naziri: "Hərbi hissələrdə keçirilən təlimlərin və praktiki məşqlərin intensivliyi daha da artırılacaq"

Martın 30-da Azərbaycanın müdafiə naziri general-polkovnik Zakir Həsənovun rəhbərliyi ilə Mərkəzi Komanda Məntəqəsində xidməti müşavirə keçirilib.

Müdafiə Nazirliyinin Mətbuat xidmətindən AZƏRTAC-ə verilən məlumata görə, nazir müavinləri, qoşun (qüvvə) növləri komandanları, nazirliyin baş idarə və idarə rəisləri, eləcə də hərbi hissə komandirlərinin bilavasitə və video-bağlantı vasitəsilə iştirak etdiyi müşavirədə əvvəlcə xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin və ölkəmizin ərazi bütövlüyü, müstəqilliyi uğrunda şəhid olanların, həmçinin 31 Mart soyqırımı qurbanlarının xatirəsi bircə qələbəlik sükutla anılıb.

Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin Azərbaycan Ordusu qarşısında qoyduğu tapşırıqları müşavirə iştirakçıların diqqətinə çatdıran müdafiə naziri Azərbaycan Prezidentinin martın 18-də Xankəndi şəhərində Novruz bayramı münasibətilə xalqımıza təbrik edərək İkinci Qarabağ müharibəsi və antiterror tədbirləri zamanı ordumuzun döyüş qabiliyyətini daha da artırmaq üçün tələblərini yerinə yetirməyi tapşırıqları yüksək dəyərli göstəricisi olduğunu qeyd edib.

Müşavirədə Azərbaycan-Ermənistan sərhədindəki mövcud əməliyyat şəraiti təhlil edilib, hərbi hissələrin döyüş hazırlığının yüksək səviyyədə saxlanılması, xidməti-döyüş fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi barədə vəzifəli şəxslər qarşısında tapşırıqlar qoyulub.

General-polkovnik Z.Həsənov silahlanmaya yeni qəbul edilmiş müasir silah, texnika və digər döyüş vasitələrinin tətbiqi ilə real döyüş şəraitinə uyğun keçirilən təlimlərin və praktiki məşqlərin intensivliyinin daha da artırılmasının vacibliyini vurğulayıb.

Müdafiə naziri şəxsi heyətin sağlamlığının qorunmasının daim diqqət mərkəzində saxlanılması, xüsusilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə 2024-cü il aprelin 1-dən 30-dək müddətli haqqı hərbi xidmətə yeni çağırılacaq gənc əsgərlərin fərdi-psixoloji xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi, onların adaptasiya prosesinə həssaslıqla yanaşılması və xidmət müddətini başa vurmaş hərbi qulluqların planlı şəkildə yola salınması ilə bağlı müvafiq göstərişlər verib.

Ali Baş Komandan İlham Əliyev və Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın diqqət və qayğısı sayəsində hərbi qulluqların sosial-məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması, qayğı və problemlərinin həlli istiqamətində görülən işlərin davam etdirildiyi qeyd

olunub. Bunun bariz nümunəsi olaraq dövlətimizin başçısının 2011-ci il 28 dekabr tarixli "Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin hərbi qulluqlarının sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi tədbirləri barədə" Fərmanının icrasının təmin edilməsi məqsədilə 20 təqvim ili və daha çox qüsuruz xidmət etmiş hərbi qulluqlara daimi mənzillərin verilməsinin hərbi qulluqlarda böyük ruh yüksəkliyi yaratdığı xüsusi vurğulanıb.

Gündəlik xidməti fəaliyyətdə təhlükəsizlik qaydalarının şəxsi heyətdə mütəmadi olaraq çatdırılması və bu qaydalar onlar tərəfindən əməl olunmasına ciddi nəzarət edilməsinin, eləcə də silah, döyüş və xüsusi texnikanın istismarı zamanı iqlim şəraitinin xüsusiyyətlərinə diqqət yetirilməsinin vacibliyi qeyd olunub.

Müdafiə naziri qoşun xidməti və ideoloji işin yüksək səviyyədə təşkilinə, hərbi qulluqların sosial-məişət şəraitinin daha da yaxşılaşdırılmasına, həmçinin mühəndis və tibbi təminat üzrə həyata keçirilən zəruri tədbirlərə xüsusi diqqət yetirilməsi ilə bağlı vəzifəli şəxslərə qarşısında konkret tapşırıqlar qoyub.

Sonda general-polkovnik Z.Həsənov 31 Mart - Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü ilə əlaqədar anım və məarifləndirici tədbirlərin keçirilməsi barədə göstərişlər verib.

"Zəngəzur. Uzaq keçmişdən günümüzədək" monoqrafiyasının təqdimatı keçirilib

Martın 30-da Qərbi Azərbaycan İcmasında (QAI) icmanın Nəzarət-Təftiş Komissiyasının üzvü, Milli Məclisin deputatı Musa Urudun "Qərbi Azərbaycan İcmasının kitabxanası" silsiləsindən "Zəngəzur. Uzaq keçmişdən günümüzədək" monoqrafiyasının təqdimatı keçirilib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, təqdimat mərasimində çıxış edən QAI-nın İdarə Heyətinin sədri, Milli Məclisin deputatı Əziz Ələkbərlı bu günün önəmli gün olduğunu vurğulayıb.

Qeyd edilib ki, bu bölgə türk dünyasının birləşdirən, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü təmin edən ərazilərdir. Millət tarixi yaddaşına çevrilən kitabların ömrü millətin tarixi qədridir. Prezident İlham Əliyev Qərbi Azərbaycan İcmasında olarkən icmanın qarşısına mühüm vəzifələr qoyub. Qərbi Zəngəzurla bağlı faktların ortaya çıxarılması, kitabların yenilənməsi və onların dünya ictimaiyyətinin diqqətinə çatdırılması icmanın qarşısında tapşırıq kimi qoyulub. Bu kitabın rus dili versiyasının təqdimatı da dövlət başçısının tapşırığının davamı kimi qiymətləndirilməlidir. Bu kitabda Zəngəzur tarixi coğrafiyası, mədəniyyəti, bu ərazidə yaşayan insanların mədəniyyətləri barədə geniş məlumat verilib. Həmçinin kitabda Zəngəzur barədə nadir arxiv materialları da yer alıb.

Akademik Arif Həşimov kitabı ensiklopedik nəşr adlandıraraq monoqrafiyada qədim dövrlərdən tutmuş bu günədək olan dövrün əhatə edildiyini bildirib. Həmçinin nəşrdə işğaldan azad edilən ərazilərdə görülən bərpa işlərinin də öz əksini tapdığını bildirib.

Milli Məclisin Elm və təhsil komitəsinin sədri Bəxtiyar Əliyev çıxışında müəllifin ərəfəyə yüksəlişi ilə yaşadığı ərazinin tarixini qələmə aldığı diqqətə çatdırıb.

"Bu kitabda idrakla emosiyaların vəhdəti var. Kitabda hadisələr tarixi xronologiya əsasında elmi və arxiv materialları əsasında ardıcılıqla təsvir edilib. Kitabda bir daha sübuta yetirilir ki, bu yurdun qədim sakinləri türklərdir. Kitabda arxiv materialları əsasında saxta tarix kitablarının da qiyməti verilib. Erməni tədqiqatçıların özləri də bildirir ki, bu torpaqların tarixi sakinləri məhz türklərdir", - deyərək deputat vurğulayıb.

Milli Məclisin Ailə, qadın və uşaq problemləri üzrə komitəsinin sədri Hicran Hüseynova isə çıxışında kitabın bir çox dillərə tərcümə olunması, eyni zamanda elektron formata təqdim edilməsi təklifini irəli sürüb.

Deputat, akademik Nizami Cəfərov çıxışında kitabda əməliyyat və təəssübkeşliyin kəfiyyət qədər yüksək səviyyədə olduğunu, Zəngəzur sözünün etimologiyasının araşdırıldığını diqqətə çatdırıb.

Parlamentin Mədəniyyət komitəsinin sədri deputat Fəzail Mustafayev kitabın rəsmi auditoriya üçün hazırlanmasını xüsusilə əhəmiyyətli olduğunu vurğulayıb.

Kitabın müəllifi, Milli Məclisin Elm və sosial siyasət komitəsinin sədri Musa Urud çıxışında Zəngəzur bölgəsinin Azərbaycanın qədim tarixi mədəniyyət və dövlətçilik məskənlərindən biri olduğunu qeyd edib. Zəngəzur sovet hökumətinin qərarı ilə Ermənistanla verildikdən sonra qorubçılığı düşdüyünü bildiren müəllif vurğulayıb ki, Qərbi Azərbaycanda olan tarixi torpaqlarımızla bağlı ölkəmizdə çoxlu elmi-tədqiqat əsərləri yazılıb. Müəllif monoqrafiyada tarixi xəritələrdən, xarici mənbələrdən götürülmüş faktların da yer aldığını diqqətə çatdırıb.

Qeyd edək ki, kitab müəllifin Zəngəzur tarixinin öyrənilməsinə həsr olunmuş tədqiqatları əsasında qədim və orta əsr mənbələri, eləcə də arxiv materialları əsasında yazılıb. Monoqrafiyada Zəngəzurun qədim və zəngin tarixi, coğrafiyası, ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi həyatı ətraflı təhlil olunur.

Nəşrin məqsədi XIX əsrin əvvəllərindən başlayaraq Zəngəzurdə Azərbaycan xalqına qarşı həyata keçirilən deportasiya, soyqırımı və etnik təmizləmə siyasətini öyrənmək və qiymətləndirməkdir.

Müəllifin Zəngəzur bölgəsi haqqında sayca altıncı tədqiqat əsəri olan bu kitab dərindən elmi axtarışların, tədqiqatların bəhrəsidir. Kitab Zəngəzur tarixi, coğrafiyası, iqtisadi həyatı, tarixi-etnik xüsusiyyətləri ilə maraqlanan alimlər, tədqiqatçılar, tələbələr və geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulub.

Kitabın layihə və ideya rəhbəri sənətsünaslıq elmləri doktoru, professor Ədalət Vəliyev, elmi redaktor tarix elmləri doktoru, professor Fəzail Ağamalıdır.

31 MART AZƏRBAYCANLILARIN SOYQIRIMI GÜNÜDÜR

1918-ci ilin fevral-may aylarında Cənubi Qafqazda milli qarşıdurmalarla bağlı Seymdə ciddi müzakirələr aparılmışdır. Belə müzakirələrdən biri də İrəvan və Bakı quberniyalarında erməni silahlı dəstələrinin türk-müsəlman əhaliyə qarşı törətmiş olduğu qırğınlarla bağlı idi.

İrəvan quberniyasında ermənilərin müsəlman əhaliyə qarşı qırğınları ilə əlaqədar məsələ Seymin 19 fevral tarixli iclasında Mir Hidayət bəy Seyidov tərəfindən qaldırılmışdır. O, çıxışında Qəmərlı köndündə ermənilərlə müsəlmanlar arasında döyüşlərin getməsindən danışmış, sonra isə İrəvandan hərbi komissar Xosrov bəy Sultanovun verdiyi məlumatı oxumuşdur. Daha sonra M.H.Seyidov Qəmərlının Yer üzündən silindiyini, Uluxanlın mühəsirəyə alındığı və Gümrüdə erməni hərbi hissələrinin müsəlmanların yaşadığı ərazilərə hərəkət etmələri barədə məlumatların daxil olduğunu da bildirmişdir. Bu məsələ ilə bağlı Seymin iclasında çıxış edən Aslan bəy Səfikürdski (Müsəlman sosialist blokundan) Qəmərlı köndünün məhv edilməsi və buradakı dinc türk-müsəlman əhaliyə qarşı ermənilərin törətdiyi qırğınlarla bağlı edərək bu hadisəni kütlənin boyuna qoymağın düzgün olmadığını bildirmişdir. O, doğru olaraq qeyd etdi ki, əgər artilleriyanın, pulemyotun tətbiq olunmasından danışılarsa, onda burada təşkil olunmuş gücdən söhbət getməlidir. Əlbəttə, sadə insanlar özbaşına bu qədr silahsursatı əldə edə bilməzdi. Burada artıq həmin hərbi hissələrə başçılıq edən rəhbər var, burada artıq batareyaya komandir, diviziya komandiri var. O, real hadisələrdən çıxış edərək Qars vilayətinin müsəlman əhalisinin müəyyən bir plan əsasında məhv edildiyini və üç il müddətində bu hadisənin davam etdiyini də Seym üzvlərinin diqqətinə çatdırmışdır. A.B.Səfikürdski eyni zamanda türk qoşunlarının irəliləməsinin səbəbini bu hadisələrlə əlaqələndirmişdir. Daha sonra çıxış edən N.Jordaniya anarxiyanın milli toqquşma forması almasının getdikcə gücləndiyini etiraf etmişdir. Lakin o, bu anarxiyanın qarşısını alması və günahkarların cəzalandırılması üçün komissarlığın gücünü və səlahiyyətinin olmadığını bildirmişdir.

Qafqazdakı anarxiya ilə bağlı çıxış edən Cənubi Qafqaz Komissarlığının (CQK) sədri Y.P.Gegeçkori bunun səbəbini bozi hərbi hissələrin ayrı-ayrı millətlərin nəzarəti altında olması ilə əlaqələndirmişdir.

Seymdə ticarət və sənaye üzrə komissar Məmməd Yusif Cəfərov da çıxışında İrəvan quberniyasında vəziyyətin faciəli olduğunu qeyd etmiş və quberniyanın müsəlman əhalisinin ağır günlərini yaşadığını bildirmişdir.

Seymin sonrakı yığıncaqlarının birində diyarın ayrı-ayrı yerlərində baş vermiş qarşıdurmaları tədqiq edən və fəvqəladə xarakter daşıyan 5 nöfərdən ibarət Parlament Komissiyasının yaradılmasına razılıq verilmişdir. Komissiyanın tərkibinə "Müsavat" fraksiyasından Xan Xoyski, sosialist-inqilablar fraksiyasından Atabəyov, sosialistlər fraksiyasından Səfikürdski, mənsəvklərdən Georqadze, "Daşnaksütyun" fraksiyasından Xaçaturyans daxil edilmişdir. Komissiyanın yaradılmasına baxmayaraq, yeno də İrəvan quberniyasında dinc türk-müsəlman əhaliyə qarşı erməni silahlı dəstələrinin özbaşınalıqları ilə bağlı məlumatlar gəlməkdə davam edirdi. Ona görə də Seymin iclaslarında İrəvan quberniyasında erməni silahlı dəstələrinin törətmiş olduğu qətləmlərlə bağlı müzakirələr davam etdirilmişdir. Hətta İrəvan quberniyasındakı hadisələrlə əlaqədar olaraq Seymin 19 fevral tarixli iclasında fəvqəladə səlahiyyətlərə malik olan Fəvqəladə Təhqiqat Komissiyasının yaradılması ilə bağlı qərar da qəbul edilmişdir. Buna baxmayaraq, İrəvan quberniyasında erməni silahlı dəstələrinin özbaşınalıqları davam etmişdir. Ona görə də Seymin 22 fevral tarixli (1918-ci il) iclasında İrəvan quberniyasının türk-müsəlman əhalisinin yaşadığı köndlərdə ermənilərin törətmiş olduğu kütləvi qətləmlər yeno milli müzakirəyə çıxarılmışdır. CQK-nın sədri Gegeçkori söz alaraq İrəvan quberniyasından çox böyük hadisələrle

İrəvan və Bakı quberniyalarının türk-müsəlman əhalisinin soyqırımı

(Cənubi Qafqaz Seyminin sənədləri üzərindən təhlil)

bağlı məlumatlar daxil olduğunu bildirmişdir. Onun fikrincə, Seym həmin kədərli və qanlı hadisələrə bəgənə qala bilməzdi. Gegeçkori Seymin Royasət Heyətinin bu qanlı qırğınların qarşısını almaq üçün həm müsəlman, həm də erməni milli şuralarına müraciət göndərməsini məqsəduyğun hesab etmişdir.

"Daşnaksütyun" partiyasının üzvü Amaspürə də İrəvan quberniyasında vəziyyətin yaxşı olmadığını etiraf etmişdir. Onun fikrincə, yaradılmış parlament komissiyası bütün məsələləri, o cümlədən İrəvan quberniyasındakı məsələ ilə də məşğul olmalı idi. Lakin Amaspürə çıxışında İrəvan quberniyasında müsəlman əhaliyə qarşı törədilən qətləmlərlə bağlı konkret bir fikir söyləmiş, yalnız ümumi sözlərlə kifayətlənmişdir. O, İrəvan quberniyasındakı hadisələrdən diqqəti yandırmaq üçün, Yelizavetpol quberniyasındakı hadisələrə də diqqət yetirilməsini bildirmişdir.

Cənubi Qafqaz Diyarında baş verən milli münaqişələr Seymin 7 mart tarixli iclasında da müzakirə olunmuşdur.

Seymin 7 mart tarixli axşam iclasında Fəvqəladə Təhqiqat Komissiyasının üzvü Georqadze (o həm də həmin komissiyanın sədri idi), fevralın 17-21-i arasında İrəvan şəhərində və İrəvan quberniyasında baş vermiş acınacaqlı və kədərli faciə ilə bağlı geniş məlumat vermişdir. O, çıxışının əvvəlində guya "silahlı azərbaycanlılar cəbhəyə getmək istəyən gürcü və erməni hərbiçilərinin türk-silah edir və cəbhəyə getmələrinin qarşısını alması" fikrini bildirmişdir. Georqadze qarşıdurmanın əsas səbəblərini azərbaycanlı əhali arasında axtarmağa çalışmışdır. Lakin o, hesabata real faktlardan yəmə bilməmiş və müsəlmanların da kütləvi qırğınlarla məruz qaldıqlarını və onların yaşadığı köndlərin boşaldıldığını etiraf etmişdir. Daha sonra 17-21-i fevralda Qəmərlı köndündə baş vermiş qırğınlar haqqında məlumat verən Georqadze Qəmərlı köndünün əhalisinin müsəlman və ermənilərdən ibarət olduğunu və müsəlmanların yaşadığı hissənin məhv edildiyini, ermənilərin yaşadığı hissə

sədə isə hər şeyin öz yerində olduğunu və heç kimin zərər görmədiyini qeyd etmişdir. O, Uluxanlı, Dəvəli və başqa köndlərin də taleyinin acınacaqlı olduğunu Seym üzvlərinin diqqətinə çatdırmışdır. Georqadze müsəlmanların daha çox qətlə yetirilməsinin səbəbini ermənilərin köməyinə İrəvandan pulemyot və artilleriya ilə silahlanmış nizamlı erməni hərbi hissələrinin gəlməsini əsas kimi göstərmişdir. Onun və nümayəndə heyətinin digər üzvlərinin fikrincə, günahsız uşaqların, qadınların və qocaların məhv edilməsində nizami ordunun iştirakı yolverilməzdir və günahkarlar müvafiq cəzalarını almalıdırlar.

Həson bəy Ağayev də fevralın 17-dən 21-dək İrəvan quberniyasında və İrəvan şəhərində baş vermiş dəhşətli hadisələr haqqında geniş məlumat vermişdir. O, 3 min nöfərin yaşadığı 1200 evin Yer üzündən silindiyini, o cümlədən Uluxanlıda 1200 evin 6 saat ərzində, bir-birindən müəyyən məsafədə yerləşməsinə baxmayaraq və gildən tikilmiş bu qədr evin yandırılması üçün çox intensiv və təcili iş tələb olduğunu qeyd etmişdir. Görünür, ermənilər bu cinayəti həyata keçirmək üçün qabaqcadan hazırlıq işləri görmüşdülər.

H.Ağayev erməni hərbi hissələrinin müsəlmanların yaşadığı köndlərə hərəkət etmələrinə göstəriş verən şəxslərdən Dronun və İrəvan quberniyasının ordu komandanı, polkovnik Pirumovun adını çəkmişdir. O, polkovnik Pirumov, komissar Dro (Drastamat Kanayan) və başqalarının "guya müsəlmanlar kommunikasiya xətlərini qarşısını kəsirlər" kimi formal izahatlarını doğru olmadığını Seymdəki fraksiya nümayəndələrinin diqqətinə çatdırmışdır.

Seymdə çıxış edən Məhərrəmov isə İrəvan quberniyasında müsəlman əhaliyə qarşı törədilən dəhşətli qırğınları misli görünməmiş faciə adlandırmışdır. Jordaniya isə İrəvan quberniyasında və İrəvan şəhərində baş vermiş hadisələrlə münasibət bildirərək ortada iki faktın olduğunu və əsas diqqətin həmin iki fakt üzərində yönəldilməsinin vacibliyini vurğulamışdır. Həmin iki

faktdan birincisi ondan ibarətdir ki, erməni nizami ordusu dinc insanları güllələyir və kəndləri dağıdır. Digər fakt isə odur ki, erməni əsəlonuna keçib getməyə imkan verilməyib və yolları bağlayıblar. Əsas mübahisə doğuran fakt ondan ibarətdir ki, bu hərbi hissələr onların qarşısını kəşən hər hansı maneəni dəf edib müəyyən olunmuş yeri getmək əvəzinə, öz yollarından dönrək köndlərə girir, əhalini qırır, hətta evləri yandırlırlar. Əgər dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən və cəbhəyə göndirilən nizami ordu tərəfindən bu cür hadisələr baş verirsə, onda hökumət günahkarları cəzalandırmaq üçün müəyyən tədbirlər görməli idi. Lakin hökumət heç bir tədbir görməmişdir.

İrəvan quberniyasında erməni hərbiçiləri tərəfindən türk-müsəlman əhaliyə qarşı törədilmiş dəhşətli qırğınlarla bağlı Seymin üzvü F.Köçərli hadisələrə tarixi realılıqlardan yanaşaraq bildirmişdir ki, əgər demir yolu ətrafında yaşayan müsəlman əhalisi cəbhəyə getmək istəyənlər hərbi əsəlonun hərəkətinə mane olduğunu görə hadisələr baş vermişdirsə, bəs onda həmin demir yolu xəttindən 20-40 verstlikdə yerləşən və dinc həyatlarını yaşayan köndlərin günahı nə idi? Bu hadisələrə heç bir aidiyyəti olmayan İrəvan şəhərinin günahı nə idi?

F.Köçərli də İrəvan şəhərində müsəlmanlara qarşı törədilmiş qırğınlarda erməni hərbi hissələrinə rəhbərlik etmiş Dronun günahkar bilmişdir.

"Müsavat" partiyasının adından çıxış edən Ş.Rüstəmbəyov İrəvan quberniyasında türk-müsəlman əhaliyə qarşı törədilmiş qanlı cinayətlərin "Daşnaksütyun" partiyasının tabe olan hərbi hissələrin törətdiyini və bu ordunun başında hərbi komissar Dronun və polkovnik Pirumovun durduğunu qeyd etmişdir. Ş.Rüstəmbəyov "Daşnaksütyun" partiyası tərəfindən hərtərəfli izahat verilməsini tələb etmişdir.

Daha sonra Seym İrəvan hadisələri haqqında nümayəndə heyətinin məlumatını dinləyərək 7 bənddən ibarət qərar qəbul etmişdir. Həmin qərar aşağıdakı bəndlərdən ibarət idi:

- 1) Sərhədlərin mühafizəsini təşkil etmək üçün əsəlonların maneəsiz gətməsi üçün tədbirlər görülsün.
- 2) Hərbi hissələrdən yaradılmış (qarışıq hərbi dəstə) qarışıq eskadron İrəvana göndərsin.
- 3) Qaçqınlarla yardım edilsin və onlar öz köndlərində yerləşdirilsin.
- 4) Qafqaz İdarəetmə Komitəsinin razılığı olmadan qəza dəstələrinin göndərilməsi qadağan edilsin.
- 5) Milli ordular diyarın ümumi hakimiyyəti altında mərkəzləşdirilsin.
- 6) İrəvan hadisələri ilə əlaqədar istintaqın başlaması fəvqəladə təhqiqat komissiyasına tapşırılsın.

Seymin iclasında milli münaqişələrə bağlı müzakirələr aparılarkən rus əhalisinin də təqib və təzyiqlə məruz qaldıqları haqqında məlumatlar verilmişdir. Məsələn, Seymin 17-ci iclasında Rus Milli Şurasının Müvəqqəti Qafqaz Bürosunun adından Seymin katibliyinə verilmiş ərizədə rus köndlərinə qarşı mənəvi təzyiqlər, qırğınlar, əgər demir yolu ətrafında yaşayan müsəlman əhalisi cəbhəyə getmək istəyənlər hərbi əsəlonun hərəkətinə mane olduğunu görə hadisələr baş vermişdirsə, bəs onda həmin demir yolu xəttindən 20-40 verstlikdə yerləşən və dinc həyatlarını yaşayan köndlərin günahı nə idi? Bu hadisələrə heç bir aidiyyəti olmayan İrəvan şəhərinin günahı nə idi?

Seymin 17 mart tarixli iclasında Sadaxlıda baş vermiş erməni-müsəlman qarşıdurması ilə bağlı uzunuzadı müzakirələr getmişdir. Bu iclasda Cənubi Qafqazda milli qarşıdurma özünün ən yüksək mərhələsinə çatdığı və bunun regionda millətlərarası münasibətlərin gərginləşməsinə təsir etdiyi qeyd olunmuşdur.

M.Ə.Rəsulzadə də Qafqazda baş verən milli qarşıdurmalar, eləcə də Qafqazda qayda-qanunların yaradılması, bölgədə baş verən siyasi hadisələrdə mərkəzi hökumətin, o cümlədən Seymin tutduğu mövqeyə bağlı geniş çıxış etmişdir. O, demokratiyanın müdafiəçisi yalnız bir fraksiya deyil (burada o, "bir fraksiya" deyərək gürcü sosial demokratlarını nəzərdə tuturdu - V.Ş.), bütün fraksiyalar demokratiyanın və köndlilərin müdafiəçisi hesab olduğunu bildirmişdir. Onun fikrincə, Seymdə yalnız mənsəvklərin demokratiyanın nümayəndələri hesab olunduğu, digər fraksiyalara isə bütün əhvalatların günahkarı və baş-

qca fraksiyanın qarşısında cavabdehlik daşdıqları kimi baxılmasının düzgün olmadığını vurğulamışdır. Çünki Seym orada təmsil olunan bütün fraksiyalardan təşkil olunmuşdur. O, Müvəqqəti Qafqaz hökumətinin hər bir addımının fraksiyalar tərəfindən müdafiə edilməsini irəli sürmüşdür. Çünki bu hökumətin təşkil olunmasında fraksiyalar yaxından iştirak etmiş və ona səs vermişdilər. M.Ə.Rəsulzadənin fikrincə, qayda-qanunun yaradılmasında yalnız bir fraksiya çalışır kimi görülməməlidir. Bu o vaxt ola bilər ki, bir fraksiya hökuməti təşkil edə bilsin və bütün məsuliyyəti öz üzərinə götürmüş olsun.

M.Ə.Rəsulzadə müsəlmanların ittiham olunmasını əleyhinə getmiş və müsəlmanların yaşadığı bölgələrdə qayda-qanunun qorunması üçün milis təşkilatının yaradılması və onların silahlı təminatı ilə bağlı mərkəzi hökumətə dəfələrlə edilən müraciətlərin cavabsız qaldığını bildirmişdir.

Qaçqınlarla yardım məsələsi

Seymin 2 may (1918-ci il) tarixli sessiyasında qaçqınlar məsələsi müzakirə olunarkən M.H.Seyidov çıxış edərək qaçqınlarla ayrılan vəsaitin düzgün bölüşdürülməsinə görə öz etirazını bildirmişdir. O, büdcə komissiyasının qanun layihəsində Batum və Qars qaçqınları (erməni və gürcü qaçqınları nəzərdə tutulur - V.Ş.) üçün 10 milyon rubl vəsaitin ayrılmasını alqışlamış, amma qeyd etmişdir ki, nöyö görü komissiya Bakı, İrəvan quberniyalarını və Şamaxı qəzasını (bu bölgənin qaçqınları türk-müsəlman əhalisindən ibarət idi - V.Ş.) nəzərdən qaçırmışdır.

O, İrəvan quberniyasında evlərin dağıdılmasının davam etdiyini, 130 köndün qarət olduğunu, qaçqınların sayının isə 100.000 olduğunu bildirmişdir. M.H.Seyidov Yelizavetpol (Gəncə) və Şamaxı qaçqınlarından bəhs edərək, Qafqaz hökuməti tərəfindən ayrılmalı 1.000.000 rublu indiyə kimi almaq mümkün olmadığını da Seym üzvlərinin diqqətinə çatdırmışdır.

Yuxarıda qeyd olunan faktlardan da bəlli olur ki, Cənubi Qafqaz Seymi və hökuməti qaçqınlarla ögey-döğməliq münasibəti göstərmişdir. Yəni Qars və Batumdan olan erməni və gürcü qaçqınlarına 10 milyon rubl ayrılması, İrəvan, Yelizavetpol quberniyalarından və Şamaxı qəzasından olan türk-müsəlman qaçqınlarına isə cəmi 1 milyon rubl ayrılmasına rəğmən həmin vəsait verilməmişdir.

Beləliklə, aparılan təhlillər belə bir nəticəyə gəlməyə imkan verir ki: 1) Birinci Dünya müharibəsinin davam etməsi, Rusiyada baş vermiş fevral inqilabı və oktyabr silahlı çevrilişi böyük çəxəşmələrə yol açmış və bundan erməni silahlı dəstələri yararlanaraq türk-müsəlman əhaliyə qarşı kütləvi soyqırmları törətmişdir; 2) Cənubi Qafqaz Seymi (fəvqəladə dövrü - 10 fevral - 26 may 1918-ci il) milli qarşıdurmaların və anarxiyanın qarşısını ala bilməmişdir.

Erməni silahlı dəstələrinin İrəvan və Bakı quberniyalarında türk-müsəlman əhaliyə qarşı törətdikləri kütləvi soyqırmların qarşısını alması və bu işdə əli olan erməni hərbiçilərinin cəzalandırılması ilə əlaqədar Seymdə müzakirələr aparılırsa da, sonda erməni və gürcü nümayəndələrinin mənəvi və gürcü səbəbindən əli bir təsiri tədbirlər görülməmişdir.

Yalnız Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti qurulduqdan sonra Bakı və Gəncə quberniyalarında türk-müsəlman əhalinin soyqırımının qarşısını almaq mümkün olsa da, İrəvan quberniyasında bu, mümkün olmamışdır.

VAQIF ŞİRİNOĞLU,
tarix elmləri doktoru

31 MART AZƏRBAYCANLILARIN SOYQIRIMI GÜNÜDÜR

Türk dünyasına qarşı törədilən soyqırımları və onların acı nəticələri

XX əsrin əvvəllərindən etibarən Çar Rusiyası və onun varisi olan bolşevik Rusiyanın işğalında olan türk bölgələrində həyata keçirilən müstəmləkəçilik siyasəti nəticəsində türk dövlətçilik sistemində, etno-siyasi təsisatlarına, sosial-mədəni həyatına qarşı bir soyqırımı siyasəti həyata keçirilmişdir. Lakin XX əsrin əvvəllərində Rusiya imperiyasında baş verən siyasi, inqilabi dəyişikliklər imperiya tərkibində yaşayan türk xalqlarında da milli oyanışa səbəb olmuş və bu oyanış Çar Rusiyasına qarşı milli azadlıq hərəkatına çevrilmişdir.

Çar Rusiyası və onun siyasi varisi olan bolşevik Rusiyası türk xalqlarının milli azadlıq hərəkatını yatırmaq üçün ənənəvi metodlarından məharətlə istifadə edərək özünün imperiya xislətini bütün gücü ilə ortaya qoymuşdur. Bir tərəfdən hərbi-siyasi gücündən istifadə edərək bu oyanış hərəkatını yatırmağa ciddi-cəhdlə təşəbbüs etməklə bərabər, digər tərəfdən türk xalqlarına qarşı digər xalqlardan etnik münaqişə vasitəsi kimi istifadə etmişdir.

XIX əsrdən etibarən Cənubi Qafqaza - Azərbaycana, həmçinin Türkiyənin bölgəsinə köçürülərək yerləşdirilən və türk xalqlarına qarşı hərbi-siyasi alət kimi istifadə olunan ermənilər bu imkandan yararlanaraq mifoloji mahiyyət daşıyan və gerçək tarixdən tamamilə uzaq olan sərəmsən "Böyük Ermənistan" ideyasını gerçəkləşdirmək təşəbbüsünə cəhd etmişlər. Təsədüfi deyil ki, təkcə 1914-1921-ci illərdə Şimali və Cənubi Azərbaycanda, Anadolu bölgəsində, Türkiyənin ərazisində on minlərlə günahsız türk-müsəlman əhalisi qətlə yetirilmişdir.

1914-cü ildən başlayaraq Şərqi Anadolu Osmanlı dövlətinə xəyanət edərək Rusiya və digər dövlətlərlə əməkdaşlıq edən ermənilər kütləvi şəkildə cinayətlər törətmişlər. Türk-müsəlman əhalisinə qarşı ermənilərin həyata keçirdiyi soyqırımlarını sübut edən çox sayda qiymətli sənədlər bu gün Türkiyə Cümhuriyyəti Başbakanlıq Osmanlı Arxivində (BOA) qorunub saxlanılır. Arxivəndə ölənlər sənədlərdəki faktiki materiallar sübut edir ki, təkcə 1918-1920-ci illərdə ermənilər Şərqi Anadolu (Qars, İğdır, Bəyazıt, Muş, Van, Ərzurum, Trabzon, Kağızman və s.) on minlərlə dinc, silahsız türk-müsəlman əhalisinə, o cümlədən uşaqları, qadınları məhəl qoymadan qətlə yetirmişlər.

Arxiv sənədlərinə istinadən qeyd etmək olar ki, 1914-1921-ci illərdə ermənilər Qars və Ərdəhanda 30 min əliyalın əhalini məhəl qoymuşlar. 1919-cu ilin əvvəllərində təkcə Qarsa məxsus kəndlərdə ermənilər tərəfindən 3945 nəfər, 1915-ci ildə Van və ətrafında 5200 nəfər türk acınacaqlı işğalçılara soyqırımına məruz qalmışdır. 1916-cı ildə isə Van və kəndlərindən 44233 nəfər türk ermənilər tərəfindən görülməmiş vəhşiliklə məhəl edilmişdir.

1915-ci ildə Muşun kəndlərində 300, Muş və ətrafında 800 nəfər acınacaqlı şəkildə, Anak monastır qarşısında 10, Akçan kəndində 19 nəfər canlı-canlı quyulara doldurularaq ermənilər tərəfindən məhəl edilmişdir. Alman səfiri Volf Metternix qraf fon Ştillenburq 1916-cı il 5 mart tarixində Almaniyaya Xarici İşlər Nazirliyinə Ərzincandan göndərdiyi teleqramdan "Bitlisin ruslar tərəfindən işğal edildiyi, erməni qüvvələrinin ətraf bölgədəki müsəlman xalqa qarşı böyük bir qətlə törədərək bölgəni qan gölünə çevirdikləri, məhəl edilənlərin 2-3 min nəfərə qədər olduğu haqqında məlumat vermişdir.

Ermənilər havadarlarının maddi və hərbi-siyasi dəstəyi ilə XX əsrdə Cənubi Qafqazda azərbaycanlılara qarşı da kütləvi qırğınlar və soyqırımları törətmiş, deportasiyalar həyata keçirmişlər. Həmin soyqırımların ilkin mərhələsi 1905-1906-cı illəri əhatə edir. Tarixi ilk olaraq "erməni-müsəlman qırğınları" kimi düşünən bu qanlı faciələri hüquqi-siyasi baxımdan azərbaycanlılara qarşı soyqırımı adlandırmaq onun mahiyyətinə tam uyğun gəlir.

mağ onun mahiyyətinə tam uyğun gəlir. Dövrün qaynaqları bu qətləmlər nəticəsində Cənubi Qafqazın 7 şəhərinin böyük dağtıllara məruz qaldığını, 12 qəzədə 252 kəndin yandırıldığını və vıran qoyulduğunu, 100 min ailənin qəzalardan, bir neçə min nəfərin şəhərlərdəki ev-cəkilərdən didərgin düşdüyünü, 10 min nəfərin məhəl edildiyini göstərir.

Çar Rusiyası dövründə kütləvi qətləmə məruz qalan türk xalqlarından biri də qırğızlar olmuşdur. 1916-cı ildə Çar Rusiyası tərəfindən məcburi surətdə hərbi səfərbərliyə alınan qırğız türklərinin etirazları zamanı baş verən qırğınlarda ruslar kütləvi şəkildə dinc əhalini qətlə yetirmişlər. "Ürək qətləmi" adı ilə tarixə düşən bu faciədə 100 min qırğız türk çar Rusiyası tərəfindən soyqırımına məruz qalmışdır.

Fevral inqilabının (1917-ci il) öndərlərindən biri, Müvəqqəti hökumətin baş naziri olmuş Aleksandr Kerenski üsyanın yatırılmasını bu şəkildə təsvir etmişdir: "Cəza dəstələri hərbi bölgələrdən, piyadalar, süvari və topçulardan ibarət idi. Kəndlərdə rus hərbiçilərinin qarşısına çıxan bütün insanları, yaş və cinsiyyətinə fərq qoymadan, qundaqda körpələr, qocalar, yaşlı qadınlar da daxil olmaqla qəddarcasına məhəl edilmişdir".

Bu soyqırımı siyasətinin davamı olaraq 1918-1920-ci illərdə ermənilər on minlərlə Azərbaycan türkünə də qətlə yetirmişlər. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə yaradılan Fövqəladə Təhqiqat Komissiyasının sənədlərinə əsasən məlum olur ki, 1918-ci ilin mart soyqırımı zamanı Bakıda 11 min nəfərədək türk-müsəlman öldürülmüşdür. Onların çoxunun meyitləri tapılmamışdır.

Fövqəladə Təhqiqat Komissiyasının Şamaxı qəzası üzrə apardığı təhqiqatlarda 53 kənddə tərtib olunmuş yekun aktlarda öldürülənlərin sayı və hər bir kənddə döyülmüş ümumi zərərini miqdarı göstərilmişdir. Bu aktlarda olan rəqəmlərə əsasən, Şamaxı qəzasının 53 kəndində ermənilər 8027 azərbaycanlı qətlə yetirmişlər. Onlardan 4190 nəfəri kişi, 2560 nəfəri qadın və 1277 nəfəri uşaq olmuşdur.

Daşnak Amazaspın quldur dəstələrinin vəhşilikləri nəticəsində 1918-ci ilin ilk 5 ayı ərzində Quba qəzasında üst-üstə 16 mindən çox insan məhəl edilmişdir. Ayır-ayrı mənbələrə və şahidlərin dediklərinə əsasən, qırğın zamanı 12 mindək ləzgi, 4 mindən çox Azərbaycan türkü və tat əhalisi öldürülmüşdür. 1918-ci ilin qırğınları zamanı daşnak-bolşevik birləşmələri Quba qəzasında 162 kəndi dağıtmışdır ki, onlardan 35-i hazırda mövcud deyil.

Fövqəladə Təhqiqat Komissiyasının məruzəsində deyildiyi kimi, həmin dövr Lənkəran bölgəsində erməni və rus birləşmələri tərəfindən 2 min insanın həyatına son qoyulmuşdur. Zəngəzur qəzasında isə 115 kənd üzrə 3257 kişi, 2276 qadın və 2196 uşaq öldürülmüş, 1060 kişi, 794 qadın və 485 uşaq yaralanmışdır.

1918-ci ildə İrəvan quberniyasında 211, Qars vilayətində 92 Azərbaycan kəndi dağıdılmış, yandırılmış və talan edilmişdir. İrəvan azərbaycanlılarının çoxsay-

lı mürcətlərindən birində göstərilir ki, qısa müddət ərzində tarixi Azərbaycan şəhəri İrəvanda və onun çevrəsində 88 kənd dağıdılmış, 1920 ev yandırılmış, 132 min azərbaycanlı məhəl edilmişdir.

1917-1918-ci illərdə erməni daşnak hərbi birləşmələri silsilə cinayətlərini davam etdirərək aysorlarla birlikdə Cənubi Azərbaycanda - Urmiya, Salmas, Xoy, Maku, Dilməqan şəhərlərində də kütləvi qırğınlar törətmişlər. 1918-ci ilin iyununda, Kazım Qarabəkir Paşa rəhbərliyindəki Osmanlı ordusunun Cənubi Azərbaycana daxil olmasından sonra bu qırğınların qarşısı alınmışdır. 1917-1918-ci illəri əhatə edən bu hadisələr zamanı erməni daşnakları tərəfindən 190 minə yaxın Cənubi Azərbaycan türkünün qətlə yetirildiyi təxmin olunur.

Bütün türk dünyasını öz çənginə alan yüz minlərlə günahsız türkün qətlinə səbəb olmuş bu qırğınlar Türkiyənin bölgəsində də öz acı izlərini buraxmışdır. Rəsmi arxiv sənədlərinin məlumatlarına görə, ermənilər tərəfindən 1918-1919-cu illərdə Fərqanə vadisində 180 yaşayış məntəqəsi əhalisi ilə birlikdə yandırılmışdır. Kokandda 3 günə 10000, Mərgilanda 7000, Əndicanda 6000, Nəmanqanda 2000, Oşda 2000, Çustda 1500 insan vəhşicəsinə qətlə yetirilmiş və cinayətin izini itirmək məqsədilə daşnaklar bütün meyitləri yandırmışlar. 3 ay ərzində Fərqanə vadisində erməni daşnakları tərəfindən 35000 nəfər qətlə yetirilmişdir. 10 il davam edən bolşevik terroru nəticəsində isə Türkiyədə 1 milyon 700 min nəfər günahsız insan vəhşicəsinə məhəl edilmişdir.

Bunlardan əlavə, 1927-1933-cü illərdə bolşevik hakimiyyəti tərəfindən mal-mülkləri ələndən alınaraq aclığa məhkum edilmiş qazax türklərinin kütləvi şəkildə məhəl prosesi baş vermişdir. Arxiv sənədlərinə görə, 1927-1933-cü illərdə acımdan və kütləvi repressiyalardan ölənlər qazax türklərinin sayı 2 milyon 300 min nəfərə çatmışdır. Bu dövrdə məhəl edilən qazaxlar ümumi Qazaxıstan əhalisinin 54 faizinə bərabər idi. Qətləmlərə qədər 4 milyona yaxın olan Qazaxıstan əhalisinin 65 faizi qazax əhalisi olduğu halda, bu qətləmlərdən sonra yerli kökənli əhalinin say nisbəti 38 faizə enmişdir. Ümumiyyətlə, statistik məlumatlara görə, 1905-1930-cu illərdə türk dünyasında ən azı 5 milyon nəfər günahsız türk-müsəlman əhalisi rus-bolşevik-daşnaklar tərəfindən bu və ya digər formada vəhşicəsinə qətlə yetirilmişdir.

XX əsrin sonlarına doğru sovet imperiyasına qarşı baş qaldıran milli azadlıq hərəkatı zamanı türk respublikalarında həyata keçirilən repressiv tədbirlər, qətl hadisələri, xüsusilə XX əsrin ən dəhşətli faciələrindən olan Xocalı soyqırımı məlum düşmənlərimizin və onların əlaltılarının türk dünyasına qarşı cinayətinin davamı idi. Bəli, ürək ağrısı ilə qeyd etmək lazımdır ki, ortaq dil, dünyagörüşü, mədəni və mənəvi dəyərlərlə bir-birinə bağlanan türk xalqlarını, təəssüflərlə olsunki, eyni zamanda ortaq faciə - türk xalqlarına qarşı soyqırımı faciəsi də birləşdirir.

Mübariz AĞALARLI,
tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Erməni daşnaklarının bolşevik hərbi birləşmələri ilə 1918-ci ilin martında birgə hazırlayıb həyata keçirdikləri soyqırımın üstündən illər keçə də, hadisələrin dəhşətləri həmişə xalqımız tərəfindən nifrətlə xatırlanacaq. Həmin soyqırımı barədə Azərbaycanın SSRİ-nin tərkibində olduğu, məcburən sovetləşdiyi 70 il ərzində rəsmi mətbuatda, tarix kitablarında heç bir obyektiv məlumat olmasa da, bu cinayətlər şahidlərin yaddaşında yaşayıb, nəsilərdən-nəsilərə, dildən-dilə xatirələrə əbədiləşib.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin mart hadisələrinin 80-ci ildönümündə - 1998-ci il martın 26-da imzaladığı fərman erməni millətçilərinin hərəkatlarına verilən dolğun və hərtərəfli hüquqi qiymət idi. Bu sənəd tarixi həqiqətlərin üzə çıxması, aydınlaşması və yolda mühüm əhəmiyyət kəsb etdi, eyni zamanda milli dövlətçiliyimizin möhkəmlənməsi, milli homrəyliyəmiz üçün yeni mərhələ, strateji yol xəritəsi oldu. Fərmanda o xuyuruq: "Azərbaycanın XIX-XX əsrlərdə baş verən bütün faciələri torpaqlarının zəbti ilə müşayiət olunaraq, ermənilərin azərbaycanlılara qarşı düşünlümlü, planlı surətdə həyata keçirdiyi soyqırımı siyasətinin ayrı-ayrı mərhələlərini təşkil etmişdir. Bu hadisələrin yalnız birinə - 1918-ci il mart soyqırımına si-

çox gözlənməmişdi. Tezliklə dövrün özəmətlı Osmanlı imperiyasının Qafqaz, eləcə də Orta Asiya ilə əlaqələrinin kəsilməsinə maraqlı olan çar Rusiyası ilə İran arasında 1813-cü ildə "Gülüstan", 1826-cı ildə "Türk-mənçay" müqavilələrinin imzalanması, o cümlədən, Azərbaycanın - müəmmillər arasında mühüm strateji bölgənin ö keçirilməsi planının tərkib hissəsi idi. Müqavilələrin, necə deyirlər, "mürəkkəbi qurummuş" dərhal bölgəyə İrəvan və Türkiyədən ermənilərin köçürülüb yerləşdirilməsinə başlanılır. Təkcə 1828-1830-cu illər ərzində Cənubi Qafqaza İrəvandan 40000, Türkiyədən isə 84000 erməni Azərbaycan ərazisində yerləşdirilmişdir. Çar Rusiyasının hiyməyi əlində "Erməni vilayəti"

də erməniləri milli etnik zəminə təxribatla cəlb etməklə Cənubi Qafqazın nəzarətdə saxlanılmasında istifadə edilb.

1918-ci ilin mart soyqırımı ərəfəsində Rusiyada vəziyyət yenidən gərginləşmiş, mövcud quruluşun dağılması üçün təhlükə yaranmışdı. 1918-ci il martın 3-də Brest-Litovsk sülh sazişinin imzalanması ilə bağlanan sülh müqaviləsinə əsasən, rus qoşunları Cənubi Qafqazdan çıxarıldı. Qafqaz Almaniyanın və Osmanlının nüfuz dairəsinə bölündü. Bununla da regionda separatizmin stimullaşması və millətlərarası münasibətlər və sosial-siyasi münasibətlər daha da kəskinləşdi. Bu ərəfədə Bakıya Birinci Dünya müharibəsində müxtəlif cəbhələrdə vuruşmuş təxminən 7 min erməni əsgəri götirilmişdi. Anastas Mikoyanın başçılıq etdiyi soyqırımında xüsusilə fəallıq göstərən 10-12 minlik ordunun da 70 faizi ermənilərdən ibarət idi. Bu ərəfədə etnik azərbaycanlılara qarşı soyqırımına başlamaq üçün bəhanə axtarıldı. Belə bir "səbəb" general M. Talışinski başda olmaqla müsəlman diviziyasının "Evelina"

olub atəşi və qırğınları dayan-dırmasıdır.

Mart soyqırımı günlərində ümumilikdə Azərbaycanda çox adam qətlə yetirilibsə, bundan 5 dəfə çox, 250 minə yaxın insan isə Cənubi Azərbaycanda öldürüldü. Mart qırğınlarından sonra sülh sazişi imzalanmasa da, sentyabrın 15-nə qədər ermənilər müntəzəm olaraq Bakı şəhərinin küçələrində, ətraf kəndlərə gedən yollarda azərbaycanlıları qətlə yetirib, meyitlərini neft quyularına, dənizə atıblar. Yaradılan Fövqəladə Təhqiqat Komissiyası soyqırımı ilə əlaqədar araşdırmalara başlayıb.

1919-cu ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin parlamenti 31 martın azərbaycanlıların ümummilli mətəm gününü kimi qeyd olunması barədə qərar vermişdi. 1919-cu ildə Paris Sülh Konfransında Azərbaycan nümayəndə heyətinin başçısı Əlimardan bəy Topçubaşov Amerikanın prezidenti Vilsonla görüşəndə bu faktları, həmçinin Fövqəladə Tədqiqat Komissiyasının materiallarını diqqətə çatdırsa da, heç bir nəticəni olamamışdır. Zaqafqaziya baş vermiş 1905-1907 və 1918-1920 illərdə 2 milyona yaxın azərbaycanlı ermənilər tərəfindən amansızcasına qətlə yetirilməsi, öz evindən, dədə-baba ocaqlarından zorla qovulması döyənün susqun mövqeyi türköfobiyanın, islamofobiyanın nəticələri, ermənilərin sonrakı cinayətlərə rühlənmə səbəbi olmuşdu.

Unudulmayan qan yaddaşımız

yasi qiymət vermək cəhdi göstərilməmişdir. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin varisi kimi Azərbaycan Respublikası bu gün onun axıra qədər həyata keçirə bilmədiyini qərarların məntiqi davamı olaraq soyqırımı hadisələrini siyasi qiymət vermək borcunu tarixi hökmü kimi qəbul edir". Bu proqram xarakterli sənəddən aydın olur ki, üzlaşdıyımız bütün fəlakətlərin, soyqırımların, məhrumiyətlərin kökündə həmin dövrdə güclü dövlətçiliyimizin, siyasi mühtə uyğun immunitetin olmaması durur.

Əslində, bu qanlı hadisələrin mahiyyəti şimal və cənub qonşularımızın maraqları ilə üzlaşdıqından onlar da baş verənlərə qiymət verməyə meyillid deyildilər. Bölgədə türkdümlü dövlətlər arasında güclü əlaqələrin yaranması nöinki onların maraqlarına cavab vermirdi, hətta buna hər vaxt mane olmağa çalışırdılar. Hələ 300 il əvvəl gələcək imperiyanın konturları barədə fikirləşən rus imperatoru Pyotr cənuba göndərdiyi qasidlərdə tapşırırmışdı: "Onları (erməniləri) toplayıb bizim torpaqlara gətirməyə çalışmaq lazımdır ki, Rusiyanın istinadgahı olsun".

Tarixdən öyrəndiyimiz kimi, Səfəvilər dövlətinin süqutundan sonra Nadir şahın rəhbərliyi ilə yeni güclü dövlət yaranarsa da, onun ömrü qısa olmuş, şahın sui-qəsd nəticəsində qətlə yetirilməsindən sonra yerli feodallar arasında birləşmə yaranması sanki xaricdən uzanan ollerlə idarə edilmişdi. Nəticələr də özünü

adlandırılan süni inzibati bölgünün yaradılması isə azərbaycanlıların əzəli torpaqlarından zorla çıxarılmasını və soyqırımı siyasətinin əsasını qoymuşdu. Bunun məntiqəgəlinə isə ermənilər onlara verilən tapşırıqları yerinə yetirməli idilər. Tapşırq isə əvvəlcədən bəlli idi: bölgədə azərbaycanlılara qarşı terror və soyqırımlar təşkil etmək.

Əslində, ermənilərin heç vaxt xalq və millət kimi formalaşmamağının, öz tarixi dövlətçiliyinin malik olmamasının başlıca səbəbi onların xəyanətkar xisləti, ancaq "uzaqdan vurmaq" kimi terror hadisələrini meyillənmələri olub. Onların bu xüsusiyyətlərindən əsasən dindaşları olan Qorb dövlətləri ermənilərin tərkibində toplu şəkildə yaşadıqları bölgədə öz çirkin maraqlarını təmin etmək üçün iğtişayışlar yaratmaq, qətlə törətmək məqsədilə istifadə edilb.

Qorb dövlətlərinin birgə söyləri ilə Osmanlı imperiyasının zəifliyi bir dənəmdə ermənilər Anadolu 1 milyon türkün ölümlü ilə noticələndən qətləmə törətmişdilər. Bir müddət onlara yer verməmiş dövlətlərə guya sadıq olmaları gördünlüyü yaratarsal da, yeni vödlər və böyük pulların müqabilində istənilən xəyanətə getdiklərinə görə tarixi şəxsiyyətlər tərəfindən lənətlənilib.

Çar imperiyasının erməni kartından çoxməqsədli istifadə planları olub və bu həmin imperiyanın sovetləşməsindən sonra da davam edib. Belə ki, imperiya daxilində böhran yarananda, milli şüurun oyanışı baş verdik-

gəmsi ilə böyük xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevin Lənkərandə həlak olan oğlu Məhəmməd Bakıya gətirən bir qrup zabit və əsgərin Bakı Soveti tərəfindən tərksilah edilməsi oldu. Diviziyanın əsgər və zabıtları silahlardan geri qaytarılmasını tələb etsə də, nəticəsi olmadı. S.Şaumyanla aparılan danışıqlar da uğursuz oldu. Xalq küçələrə çıxıb silahların qaytarılmasını tələb etdi. Əhali arasında sosial dayaq olmayan bolşevik hakimiyyətinin rəhbəri S.Şaumyan erməniləri və bolşevikləri, xüsusən Xəzər hərbi dəniz donanmasının matroslarını azərbaycanlılara qarşı soyqırımına təhrik etdi.

Əvvəlcədən belə hücumla hazırlanmış ermənilər azərbaycanlı məhəllələrinə soxularaq dinc, əliyalın əhaliyə qarşı ağılaşmış vəhşiliklər etmişdilər. Bolşevik-daşnak birləşmələri Bakıda, Şamaxı, Quba, Xaçmaz, Muğan, Lənkəran, Hacıqabul, Salyan, Zəngəzur, Qarabəğ, Naxçıvan və digər yerlərdə də qırğınları törətmişdilər. Ermənilərin dinc əhalini qətlə yetirmələri yalnız 36-cı Türkiyə polkunun dənizçilərinin hədəflərindən sonra dayandırılmışdı. "Ərdəhan" və "Krasnovodsk" hərbi qəmləri şəhərin şərqi hissəsində yerləşən limana yaxınlaşaraq tələb etmişdilər ki, əgər ermənilər dinc əhalini öldürməkdən ol çəkməsələr, onlar da şəhərin ermənilərin sız yaşadığı ərazilərini toplaıdan atəşə tutacaqlar. Yalnız bundan sonra ermənilər məcbur

Raya QƏFƏROVA,
hüquqşünas

Böyük qayıdış proqramı sürətlə icra olunur

Laçına dönüş davam edir

Şanlı Zəfərimizdən sonra Qarabağ və Şərqi Zəngəzurdə həyata keçirilən məqsədyönlü və genişmiqyaslı layihələr işğaldan azad edilmiş torpaqlarımızın sürətlə dirçəlməsinə, əhalinin təhlükəsiz məskunlaşmasına və davamlı iqtisadi aktivliyinin təmin olunmasına xidmət edir. Bütün bunlar Prezident İlham Əliyevin qətiyyəti və düzgün strategiyası sayəsində sürətlə reallaşır.

2022-2026-cı illəri əhatə edən "Böyük Qayıdış" Dövlət Proqramının əsas hədəfi ilk beşillikdə 34 min 500 ailəni azad edilmiş ərazilərə köçürməkdir. Bu istiqamətdə məqsədyönlü tədbirlər həyata keçirilir. İşğaldan azad edilmiş ərazilərimizdə yeni infrastrukturun qurulması, o cümlədən yolların və digər kommunikasiya sistemlərinin yaradılması istiqamətində aparılan işlər onu deməyə əsas verir ki, üç onillik məcburi köçkün həyatı yaşamış vətəndaşlarımızın hamısı tezliklə yurdlarına qovuşacaqlar.

Keçmiş məcburi köçkünlər mərhələli olaraq özəli torpaqlarına dönrülür. İşğaldan

azad edilmiş ərazilərimizə qayıdan ailələrin sayı gündəngünə artır. Bu gündə 1548 ailə - 6070 nəfər olmaqla, 175 ailə (871 nəfər) Zəngilan rayonunun Ağalı kəndinə, 20 ailə (90 nəfər) Tərtər rayonunun Talış kəndinə, 472 ailə (1773 nəfər) Laçın şəhərinə, 666 ailə (2517 nəfər) Füzuli şəhərinə, 215 ailə (819 nəfər) Laçın rayonunun Zabux kəndinə qayıdıb.

İşğaldan azad edilmiş digər şəhər və kəndlərimizlə yanaşı, Laçına da mütəmadi olaraq köçlər təşkil olunur. Bu köç karvanları həyatın ən ağır üzünü görmüş insanları yurdlarına qovuşdurur. Laçın şəhərinə ilk köç öten il mayın 28-də, Zabux kəndinə isə av-

qustun 25-də baş tutmuşdu. İllər öncə doğma torpaqlarından didərgin düşən laçınlılar el-obalarını qovuşaraq yeni həyata başlayıblar. Dünən Laçın şəhərinə daha 21 ailə (68 nəfər), Laçın rayonunun Zabux kəndinə isə 4 ailə (11 nəfər) köçürülüb.

Doğma yurda qovuşan keçmiş məcburi köçkünlər hərtərəfli dövlət qayğısı ilə əhatə olunduqlarına görə Prezident İlham Əliyevə və Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevaya, həmçinin torpaqlarımızı işğaldan qurtaran rəşadətli Azərbaycan Ordusuna, qəhrəman əsgər və zabitlərimizə minnətdarlıqlarını bildiriblər. Onlar həmçinin bu yolda canlarından keçən şəhidlərimizə rəhmət, ailələrinə səbir diləyiblər.

Köçürülən ailələrin Laçın şəhərində vaxtilə yaşadıkları, işğala son qoyulduqdan sonra dövlət başçısının göstərişi əsasında bərpa edilən və ya yenidən tikilən evlərdə mə-

skunlaşması üçün bütün şərait yaradılıb. Burada həmçinin vətəndaşların rifahının yüksəldilməsi və işlə təminatı istiqamətində mühüm tədbirlər görüldü, rahat və firavan həyat şəraiti üçün lazım olan infrastruktur yaradılıb və proses davam edir. Planlaşdırmada təbii edilmiş "15 dəqiqəlik şəhər" prinsipi isə yaşayış məhəllələrinin, gündəlik tələbat obyektlərinin yaxın məsafədə olmasını və aşağı sürətli yol infrastrukturunun təşkilini nəzərdə tutaraq sakinlərin və qonaqların şəhər daxilində rahat hərəkəti təmin edilmişdir.

Ötən il olduğu kimi, bu il də azadlığa qovuşmuş torpaqlarımızda quruculuq işləri yüksək səviyyədə həyata keçiriləcək, daha çox keçmiş məcburi köçkünlər yurdlarına dönəcək, xalqımız bundan sonra da neçə-neçə qayıdış karvanının şahidi olacaq.

Ülkər XASPOLADOVA,
"Azərbaycan"

Laçında daha 25 ailəyə evlərinin açarları təqdim olunub

Bu gün növbəti köç karvami ilə Laçın şəhərinə və Zabux kəndinə qayıdan ailələrə evlərinin açarları təqdim olunub. AZƏRTAC xəbər verir ki, Laçına qədəm qoyan ailələr qarşılandıqdan sonra onlara ANAMA-nın əməkdaşları tərəfindən mina və partlamamış silah-sursatların təhlükəsi barədə ətraflı məlumat verilib. Naməlum əşyalar və partlamamış silah-sursatların cisimlərdən uzaq durmaları və belə hallarla qarşılaşdıqları zaman müvafiq qurumlara xəbər vermələri tövsiyə olunub.

Açarların təqdim edilməsi mərasimində Şərqi Zəngəzur İqtisadi rayonuna daxil olan Laçın rayonunda Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəliyinin, Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsinin, "Laçın Abadlıq Xidməti" ASC-nin əməkdaşları və digər şəxslər iştirak ediblər.

Ailələr sevinc hissi ilə açarları təhvil alıb və öz evlərində məskunlaşılıb. Köçürülən ailələrin Laçın şəhərində və Zabux kəndində vaxtilə yaşadıkları,

işğala son qoyulduqdan sonra dövlət başçısının göstərişi əsasında bərpa edilən və ya yenidən tikilən evlərdə məskunlaşması üçün bütün şərait yaradılıb.

Böyük qayıdış üzrə Laçına növbəti köç prosesini sürətləndirən Səhər saatlarında paytaxtın Qaradağ rayonundan yola salınan ailələr doğma yurdlarına çatıblar. Laçın rayonu bu dəfə 25 ailəyə qucaq açılıb, daha 79 laçınlı yurd həsrəti bitib. Onlardan 21 ailə olmaqla, 68 nəfər Laçın şə-

hərinə, 4 ailə olmaqla, 11 nəfər Zabux kəndinə köçənlərdir.

Uzun illər sonra yenidən Laçına qədəm qoyan ailələr sevinc göz yaşları ilə doğma yurdlarına qovuşublar. Onlar burada böyük coşqu ilə qarşılanıb. Laçının gözəl mənzərəsini seyr ediblər.

Bununla da Laçın şəhərində 472 ailənin, yəni 1773 nəfərin, Zabux kəndində isə 215 ailə olmaqla, 819 nəfərin daimi məskunlaşması təmin edilmişdir.

"Biz Laçında yeni bir həyata başlamalıyıq"

"Bu, gözəl, təssəvürəldirməz bir hissdır. Bizə bu hissi yaşadan Ali Baş Komandan uca Allahdan uzun ömür, şəhidlərimizə rəhmət, qazilərimizə cəsarət arzulayıram".

Bu sözləri martın 30-da Bakının Qaradağ rayonundan doğma yurduna yola salınan keçmiş məcburi köçkün, Laçın şəhər sakini, AMEA-nın əməkdaşı Faiq İsmayılov AZƏRTAC-a açıqlamasında söyləyib.

"Şükürlər olsun ki, biz bu gün artıq 32 illik həsrətdən sonra Laçına qayıdırdıq. Bu, yeni bir dövr deməkdir və biz orada yeni bir həyata başlamalıyıq. Mən özüm milli-mənəvi dəyərlər üzrə tədqiqatçıyam və hesab edirəm ki, mənim üçün bundan yaxşı fürsət ola bilməz. Çalışacağam ki, Azərbaycanın bölgələri, xüsusən də Şərqi Zəngəzur və Qarabağ haqqında daha geniş, daha müfəssəl araşdırmalar aparım", - deyər Faiq İsmayılov vurğulayıb.

Avstriya Teleradiosunda Azərbaycanın işğaldan azad edilmiş əraziləri barədə geniş reportaj yayımlanıb

Avstriyanın ən böyük telekanalı - Avstriya Teleradiosunun (ORF) əsas xəbərlər buraxılışında işğal başa çatdıqdan sonra azərbaycanlıların doğma yurdlarına qayıdışından bəhs edən reportaj yayımlanıb.

AZƏRTAC xəbər verir ki, ORF-nin çəkiliş qrupu bu məqsədlə Azərbaycanın işğaldan azad olunmuş Ağdam və Füzuli rayonlarına səfər edib, erməni vandallığı nəticəsində dağıdılmış yaşayış məntəqələri və xarabalıqları lentə alıb, aparılan bərpa və quruculuq işləri, ərazilərin minalardan təmizlənməsi ilə tanış olub, bir sıra şəxslərdən müsahibələr götürüb.

ORF-nin təcürbəli jurnalisti Karola Şnayderin hazırladığı reportajın əvvəlində 2020-ci ildə Vətən müharibəsi və müharibədən sonra yaranmış vəziyyətdən, hazırda həmin ərazilərdə aparılan işlərdən söz açıb. Bildirilib ki, Azərbaycan Ermənistan tərəfindən işğal edilmiş əraziləri azad etdikdən sonra həmin torpaqlarda sürətli bərpa-quruculuq işləri aparılır və 30 il əvvəl erməni işğalından qaçmağa məcbur olmuş insanlar artıq öz yurdlarına geri qayıdırlar.

Ağdamda çəkiliş aparan avstriyalı qrup tamamilə dağıdılmış və talan olunmuş şəhəri tamaşaçılara "ruhlar şəhəri" kimi təqdim edir. Bildirilib ki, Ermənistan bu əraziləri işğal etdikdən sonra buranı bufer zonasına çevirib. Lakin üç il əvvəl Azərbaycan tarixdə yeni səhifə açaraq Ağdamı və digər əraziləri işğaldan azad edib.

Diqqətə çatdırılıb ki, bərpa və quruculuq işləri sürətlə aparılmasına baxmayaraq,

raq, ərazinin minalarla çirkləndirilməsi böyük əngəl olaraq qalmaqdadır. Azərbaycan Respublikasının Minatəmizləmə Agentliyinin (ANAMA) İdarə Heyəti sədrinin müavini Samir Poladov ilə müsahibədə qeyd olunub ki, minaların təmizlənməsi çətin və mürokkəb prosesdir, lakin işlər davam edir. Ermənistan tərəfindən minalarla bağlı qeyri-dəqiq xəbərlər təqdim edilib və buna görə də minaların hansı ərazilərdə basdırılması dəqiq bilinmir, bu isə öz növbəsində minatəmizləmə işlərini ləngidir.

Avstriyalı jurnalistlər Füzuli şəhərində də olub, çəkilişlər aparıblar. Bildirilib ki, xarabalıqlar içərisində artıq yeni həyat qaynayır, yeni tikilmiş ilk yaşayış binalarında iki mindən çox sakin məskunlaşıb. Keçmiş məcburi köçkün bir ailə doğma vətənlərində yenidən yaşamağın sevincini mənziləndə qonaq olan avstriyalı jurnalistlərlə bölüşüb. Diqqətə çatdırılıb ki, vaxtilə tərk etməyə məcbur olduqları şəhərin xarabalıqlar içərisində olmasına baxmayaraq,

raq, Füzuliyə geri dönmək sakinlərin xoşbəxt olduqları üzrlərindən oxunur.

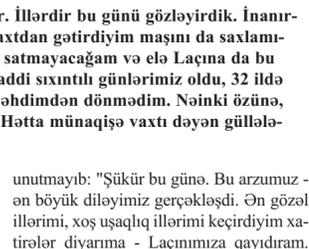
Reportajda qeyd edilib ki, Füzulidən məcburi köçkün düşmüş minlərlə sakinin bir neçə il ərzində geri qayıtması təmin ediləcək və bunun üçün hazırda böyük tikinti işləri həyata keçirilir.

Reportajın sonunda Ermənistanla aparılan sülh danışıqlarının hazırkı vəziyyətinə də nəzər salınıb. Xarici İşlər Nazirliyinin mətbuat katibi Ayxan Hacızadə açıqlamasında bildirib ki, Azərbaycan ərazi bütövlüyünü bərpa edib və Ermənistanla münaqişəni artıq başa çatmış hesab edir. Lakin yekun sülh sazişi istiqamətində hələlik maneələr qalmaqdadır, Ermənistan Azərbaycanın sözkəi kəndini hələ də işğal altında saxlayır və həmin kəndlər azad edilməlidir. Sonda sülh danışıqlarının ləng getdiyi, bir çox sualların hələ də cavabsız qaldığı diqqətə çatdırılıb, müharibədən zərərli çıxmış Azərbaycanın qalib tərəf kimi irəliləyən sülh prosesində sülh müqaviləsi imzalamadaqda ısrarlı olduğu vurğulanır.

Laçın sakini: "32 il əvvəl doğma yurdumu tərk etdiyim maşınla geri qayıdıram"

"Sevincimizin həddi-hüdudu yoxdur. İllərdir bu günü gözləyirdik. İnanırdıq ki, bir gün qayıdacağıq. Elə o vaxtdan gətirdiyim maşını da saxlamışam, and içmişdim ki, nə olur-olsun satmayacağam və elə Laçına da bu maşınla qayıdacağam. Çox çətin, maddi sıxıntılı günlərimiz oldu, 32 ildə müxtəlif hadisələr baş verdi, ancaq əhdimdən dönmədim. Nəinki özünə, heç bir detalına da toxunmamışam. Hətta münaqişə vaxtı dəyən güllələrin izləri də qalmaqdadır".

Bu sözləri martın 30-da Bakının Qaradağ rayonundan doğma yurduna yola salınan keçmiş məcburi köçkün, Laçın sakini Şahlar Cəfərov AZƏRTAC-a müsahibəsində söyləyib. Laçına qayıtmağın ən böyük arzusu olduğunu bildiren sakin ona bu xoş günləri yaşatmaqda əməyi olanları da

unutmayıb: "Şükür bu günə. Bu arzumuz - ən böyük diləyimiz gerçəkləşdi. Ən gözəl illərimi, xoş uşaqlıq illərimi keçirdiyim xatirələr diyarına - Laçınımıza qayıdıram. Var olsun bu hadisələri bizə yaşadanlar. Var olsun Müzəffər Ali Baş Komandan, Prezident İlham Əliyev. Allah şəhidlərimizə rəhmət eləsin. Ailələrinə səbir versin. Qazilərimizə isə cəsarət arzulayıram".

zə rəhmət eləsin. Ailələrinə səbir versin. Qazilərimizə isə cəsarət arzulayıram".

"Bu yaşımada doğma torpaqları yenidən görmək çox gözəldir"

"Hazırda 82 yaşım var. Düşünürəm ki, bu yaşımada doğma torpaqları yenidən görmək, ora qayıtmaq, yaşamaq çox gözəldir. Mən həmişə bu günü arzulayırdım. Şükürlər olsun Allaha ki, mənə bu günləri qismət elədi".

Bu sözləri martın 30-da Bakının Qaradağ rayonundan doğma yurduna yola salınan keçmiş məcburi köçkün, Laçın şəhər

sakini Bulud Hüseynov AZƏRTAC-a açıqlamasında söyləyib.

"Doğma Laçın mənə özünə çəkib. Elimi-zə, obamızı - Laçınımıza qayıtmaq mənə də, ailəmi də hədsiz sevindirir. Bizə bu günləri yaşadan Ali Baş Komandan İlham Əliyevə öz minnətdarlığımı bildirirəm. Qəhrəmanlıq göstərərək Vətən uğrunda şəhidlik zirvəsinə yüksələnlərə Allahdan rəhmət diləyirəm. Şəhid ailələrinin öllərindən öpürəm", - deyər Laçın sakini bildirib.

"Yurduma qayıtmaq ən böyük arzum idi"

"Yurduma qayıtmaq mənə ən böyük arzum idi. Arzumun gerçəkləşməsinin mənə ən böyük hədiyyə olduğunu söyləyə bilməmişəm. Laçın işğaldan azad olunducaq və hissələri bir dəfə də yaşayışdırım".

Laçın azad olunduğunda, ən qısa zamanda bizim Laçına getməyimizdə əməyi keçən hər kəsə təşəkkürümü bildirirəm". Bu sözləri martın 30-da Bakının Qaradağ

rayonundan doğma yurduna yola salınan keçmiş məcburi köçkün, Laçın sakini Mehparə Hüseynova AZƏRTAC-a açıqlamasında söyləyib.

"Ötən illər ərzində biz yaxşı yaşadığımızı. Dövlətimiz bizə yaxşı baxırdı, qayğımızı çəkirdi. Var olsunlar, Allah hər birindən razı olsun. Mən əməyi keçən hər kəsə minnətdarlığımı bildirir, onları Laçına - evimə qonaq dəvət edirəm", - deyər keçmiş məcburi köçkün qeyd edib.

11-Cİ DƏFƏ

Ağdamın "Qarabağ" klubu çempionluğunu erkən elan etdi

Futbol üzrə Azərbaycan Premyer Liqasında 2023-2024-cü illər mövsümündə çempionu adına aydınlıq gəlib. Bu Ağdamın "Qarabağ" komandasıdır. Belə ki, Premyer Liqanın 28-ci turu çərçivəsində "Kəpəz"ə 6:1 hesabı ilə qalib gələn ağdamlılar sayca 11-ci çempionluğu vaxtından əvvəl elan ediblər. Cari çempionatın başa çatmasına 8 tur qalmasına baxmayaraq, ən yaxın rəqibi "Neftçi"ni 26 xal qabaqlayan "Qarabağ" (69 xal) qızıl medalları təmin edib.

Ağdam klubunun baş məşqçisi Qurban Qurbanov isə onqat ölkə çempionu olmaqla bu göstəricidə mütləq rekordçudur. Həqiqətən, "Qarabağ" klubu və onun baş məşqçisi, sözün əsl mənasında, Azərbaycan idmanında, onun dünyada öz sözünü deməsində fəvqəladə işlərə imza atmaqdadır. Cəmiyyət də haqlı olaraq bunu təqdir edir və elə bundan irəli gəlir ki, "Qarabağ" Azərbaycanın ən populyar, sevilən futbol klubudur. Azərbaycanın sərhədlərindən kənarda da ən çox tanınan futbol komandası məhz "Qarabağ"dır. Bu uğura isə gərgin zəhmət, əzmlə çalışmaq nəticəsində nail olunub. Bunun sayəsindədir ki, futbol üzrə Azərbaycan Premyer Liqasında "Qarabağ" komandası sayca 11-ci dəfə ölkə çempionluğunu qazandı.

Şübhəsiz ki, burada bir baş məşqçi kimi Qurban Qurbanovun əməyi yüksəkdir. Əlbəttə, bunun əsas səbəbi uzunmüddətli fəaliyyət proqramı, iş icraçılarının peşəkərliliyi, futbola sevgi və hörmətdən qaynaqlandır. Məhz bundan irəli gəlir ki, cari mövsümdə "Qarabağ" UEFA Avropa Liqasının 1/8 final mərhələsinə yüksəlməklə Azərbaycan futbol tarixinə adını qızıl hərflərlə yazdırdı. Dünya Ağdam klubunu nümayiş etdirdiyi futboldan, apardığı mübarizədən ağızdolusu danışır. "Qarabağ" növbəti çempionluğu Avropanın nüfuzlu media orqanlarının mənsət mövzuna çevrilib. Təbii ki, bütün bu uğurlarda

klub rəhbərliyinin və baş məşqçi kimi Qurban Qurbanovun uzun illər ərzində apardığı məqsədyönlü fəaliyyət strategiyası ön planda yer alır. Bir sözlə, 16 illik səbir, qarşıqlıq, etimad, düzgün planlaşdır-

ma "Qarabağ"ı qitə futbolunda bir brendə çevirib. Yəni uğur qazanmanın formulu kimi Ağdam klubu nümunə göstərilir. Qarşıda isə bu komandanı UEFA Çempionlar Liqasına qrup mərhələsinə qatılmaq üçün gərgin qarşılaşmalar gözləyir. İnanırıq ki, Ağdam klubu bundan əvvəl imza atdığı uğurları ən azı təkrarlayacaq və azarkeşləri yeni-yeni qələbələrlə sevindirəcək.

Qeyd edək ki, "Qarabağ"dan başqa, "Neftçi" 9, "Kəpəz" 3, "Şəmkir", "Bakı", "İnter" (indiki "Samaxı") hərəyə 2, "Turan"la "Xəzər Lənkəran" isə hərəyə 1 çempionluq qazanıb. Yarımqızıl qalan 2001-2002-ci il mövsümünün qalibi isə müüyyənəlməyib.

Elçin CƏFƏROV,
"Azərbaycan"

OXUCULARIN VƏ MƏTBUATYAYIMI TƏŞKİLATLARININ NƏZƏRİNƏ!

"AZƏRBAYCAN" qəzetinə

2024-cü il üçün abunə yazılışı davam edir!

Abunə respublikanın bütün poçt şöbələri tərəfindən aparılır. Eyni zamanda aşağıda göstərilən mətbuatyayımı qurumlarına müərciət edə bilərsiniz:

"Azərpoçt" MMC	(012) 598-49-55, (051) 225-02-13
"Azərmətbuatyayımı" ASC	(012) 441-19-91, (050) 322-33-17
"Qaya" firması	(012) 566-77-80, (050) 214-40-53
"Region Press" MMC	(055) 316-79-01, (050) 316-79-01
"Şəma-M" MMC	(012) 594-09-59
"Ziya" LTD	(012) 497-76-96, (050) 306-77-22
"Pressinform" MMC	(012) 598-49-52, (070) 340-01-00
"City press" MMC	(055) 819-09-26

1 illik - 187,20 (yüz səksən yeddi manat iyirmi qəpik) **manat**
6 aylıq - 93,60 (doxsan üç manat altmış qəpik) **manat**
3 aylıq - 46,80 (qırx altı manat səksən qəpik) **manat**
1 aylıq - 15,60 (on beş manat altmış qəpik) **manat**

Hörmətli oxucular!

Abunə ilə bağlı hər hansı bir problemlə üzlənsəniz, redaksiyaya (Tel.: (012) 539-59-33) zəng vura bilərsiniz.

Azercell abunəçilərinin nəzərinə!

"Azercell Telekom" MMC tərəfindən göstərilən xidmətlərin keyfiyyətinin daha da artırılması məqsədilə aparılacaq təkmilləşdirmə işləri ilə əlaqədar 05.04.2024-cü il gecə saatları ərzində bəzi xidmətlərin istifadəsində müvəqqəti çətinliklərin yaranması mümkündür.

Bakının 543 küçəsi yuyulub

Prezident İlham Əliyevin Azərbaycan Respublikasında 2024-cü ilin "Yaşıl dünya namına həmrəylik ili" elan edilməsi haqqında sərəncamın icrası və yaz mövsümü ilə əlaqədar dünən Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti və "Regional İnkışaf" İctimai Birliyi tərəfindən paytaxtda növbəti ağacəkmə aksiyası təşkil edilib.

Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin Mətbuat xidmətindən AZƏRTAC-a bildirilib ki, gün ərzində eyni zamanda paytaxtın kommunal xidmətləri tərəfindən şəhərin əsas küçə və prospektlərində təmizliklə

bağlı daxili iməcilik keçirilib, xidmətin xüsusi təyinatlı texnikası tərəfindən 543 küçə və prospekt təbii və canlılar üçün zərərli kimyəvi maddələrlə yuyulub, digər təmizlik işləri görülüb.

DSMF Malayziyada keçirilən beynəlxalq müsabiqədə "2024-cü ilin Dövlət Orqanı" mükafatı ilə təltif olunub

Ölkəmizdə aparılan sosial islahatların uğurları Malayziyanın paytaxtı Kuala Lumpur şəhərində "International Professional Trade Exhibition & Meeting Planner" beynəlxalq qurumunun təşkil etdiyi müsabiqədə də yüksək dəyərləndirilib.

Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin tabeliyindəki Dövlət Sosial Müdafiə Fondu (DSMF) həmin beynəlxalq müsabiqədə uğur qazanıb.

Nazirliyin İctimaiyyətlə əlaqələr şöbəsinə AZƏRTAC-a verilən məlumata görə, Malayziya, Xorvatiya, Misir, Çin, İndoneziya, İran və digər bir çox ölkələrin dövlət qurumları və özəl şirkətlərinin iştirak etdiyi müsabiqədə DSMF ən qabaqçıl təcrübəyə görə beynəlxalq münisiflər tərəfindən "2024-cü ilin Dövlət Orqanı" fəxri adına layiq görülüb.

Beləliklə, fond 2024-cü ilin ilk rübü ərzində daha 11 beynəlxalq mükafata layiq görülüb.

Bakı və Abşeron yarımadasının bəzi yerlərində yağış yağacağı ehtimalı var

Azərbaycanda martın 31-nə gözlənilən hava proqnozu açıqlanıb.

Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin Milli Hidrometeorologiya Xidmətindən AZƏRTAC-a verilən məlumata görə, martın 31-də Bakıda və Abşeron yarımadasında hava şəraitinin dəyişkən buludlu olacağı, ararib tutulacağı gözlənilir. Gecə və səhər bəzi yerlərdə yağış yağacağı ehtimalı var. Ararib güclənən şimal-qərb küləyi gündüz mülayimləşəcək. Havanın temperaturu gecə 5°-10°, gündüz 12°-17° isti olacaq. Atmosfer təzyiqi 766 millimetir civə sütunundan 769 millimetir civə sütununa yüksələcək. Nisbi rütubət gecə 70-80, gündüz 55-60 faiz təşkil edəcək.

Naxçıvan şəhəri, Culfa, Ordubad, Sədərək, Şahbuz və Şərur rayonlarında hava şəraiti əsasən yağmursuz keçəcək. Gecə və səhər ararib duman olacağı gözlənilir. Mülayim şərş küləyi əsəcək. Havanın temperaturu gecə 3°-8°, gündüz 17°-22° isti olacaq.

Xankəndi şəhərində, Şuşa, Xocalı, Xocavənd, Ağdam, həmçinin Daşkəsən-Gədəbəy rayonlarında hava əsasən yağmursuz keçəcək. Lakin gecə və səhər bəzi yerlərdə ararib yağıntılı olacağı, şimşək çaxacağı, dolu düşəcəyi ehtimalı var. Gecə və səhər ararib duman olacaq. Mülayim şərş küləyi əsəcək. Havanın temperaturu gecə 0°-5°, gündüz 10°-15° isti olacağı proqnozlaşdırılır.

Şərqi Zəngəzur: Cəbrayıl, Kəlbəcər, Qubadlı, Laçın, Zəngilan rayonlarında hava şəraiti əsasən yağmursuz keçəcək. Lakin gecə və səhər bəzi yerlərdə ararib yağıntılı olacağı, şimşək çaxacağı, dolu düşəcəyi ehtimalı var. Gecə və səhər ararib duman olacaq. Mülayim şərş küləyi əsəcək. Havanın temperaturu gecə 0°-5° isti, yüksək dağlıq ərazilərdə 4°-dək saxta, gündüz 11°-16° isti olacağı gözlənilir.

Gəncə şəhərində, Qax, Samux, Goranboy, Törtər, Füzuli rayonlarında hava şəraiti əsasən yağmursuz keçəcək. Gecə və səhər ararib duman olacaq. Mülayim şərş küləyi əsəcək. Havanın temperaturu gecə 5°-9°, gündüz 16°-21° isti olacağı güman edilir.

Mingəçevir şəhərində, Balakən, Zaqatala, Qax, Şəki, Oğuz, Qəbələ, İsmayılı, Ağsu, Ağdaş, Şamaxı, Siyazan, Şabran, Xızı, Quba, Xaçmaz, Qusar rayonlarında hava şəraitinin bəzi yerlərdə ararib yağıntılı olacağı, dağlıq ərazilərdə qar yağacağı gözlənilir. Ayrı-ayrı yerlərdə intensiv olacağı, şimşək çaxacağı, dolu düşəcəyi ehtimalı var. Səhər qərb rayonlarından başlayaraq yağıntılar tədricən kəsiləcək. Gecə və səhər ararib duman olacaq. Mülayim şərş küləyi əsəcək. Havanın temperaturu gecə 5°-10°, gündüz 14°-19° isti, dağlarda gecə 0°-5° saxta, gündüz 0°-5° isti olacağı proqnozlaşdırılır.

Şirvan şəhərində, Yevlax, Ağdaş, Kürdəmir, İmişli, Ağcabədi, Beyləqan, Şabran, Biləsuvar, Saatlı, Göyçay, Hacıqabul, Zərdab, Salyan, Neftçala rayonlarında havanın bəzi yerlərdə ararib yağıntılı olacağı gözlənilir. Ayrı-ayrı yerlərdə intensiv olacağı, şimşək çaxacağı, dolu düşəcəyi ehtimalı var. Səhərdən yağıntılar tədricən kəsiləcək. Gecə və səhər ararib duman olacaq. Mülayim şərş küləyi əsəcək. Havanın temperaturu gecə 5°-10°, gündüz 16°-21° isti olacaq.

Masallı, Yardımlı, Lerik, Lənkəran, Astara, Biləsuvar, Cəlilabad rayonlarında hava şəraitinin bəzi yerlərdə ararib yağıntılı olacağı, dağlıq ərazilərdə qar yağacağı gözlənilir. Ayrı-ayrı yerlərdə intensiv olacağı, şimşək çaxacağı, dolu düşəcəyi ehtimalı var. Gündüzdən yağıntılar tədricən kəsiləcək. Gecə və səhər ararib duman olacaq. Mülayim şərş küləyi əsəcək. Havanın temperaturu gecə 5°-9°, gündüz 13°-18° isti, dağlarda gecə 0°-3°, gündüz 5°-8° isti olacağı proqnozlaşdırılır.

Bakıda Belarus Mədəniyyəti Günləri keçiriləcək

Azərbaycan ilə Belarus arasında əlaqələrin köklü tarixi var və bu əməkdaşlıq geniş spektri əhatə edir. İki ölkənin münasibətlərində mədəni əməkdaşlıq əhəmiyyətli mövqeyə malikdir. Müxtəlif illərdə dəfələrlə qarşılıqlı mədəniyyət günlərinin keçirilməsi, paytaxtlarımızda təşkil olunan kitab sərgilərində iştirak, eyni zamanda iki ölkənin yaradıcı kollektivlərinin müttəmədi səfərləri və s. çoxcəhətli mədəni əməkdaşlığın göstəricisidir.

AZƏRTAC xəbər verir ki, aprelin 1-dən 3-dək Bakıda keçiriləcək Belarus Mədəniyyəti Günləri ölkələrimiz arasında mədəni əlaqələrin inkişafına yeni töhfə olacaq.

Aprelin 1-dən saat 19:00-da mədəniyyət günləri çərçivəsində Nizami Kino Mərkəzində Belarus Kinosu Günlərinin

açılış mərasimi olaraq rejissor A.Yefremovun öten il lentə aldığı "List ojdaniya" filmi nümayiş etdiriləcək.

Aprelin 2-dən saat 15:00-da Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyində Belarus Milli İncəsənət Muzeyinin "Belarus rəsəmlərinin gözü ilə" adlı sərgisi açılacaq. Həmin gün saat

16:00-da Nizami Kino Mərkəzində kinosevərlər "Perezvon" sənədli filmi (2021, rejissor E.Setko) izləyəcəklər. Saat 18:00-da isə Heydər Əliyev Sarayının foyesində banner sərgisi, Belarus xalq sənətkar-

lı nümunələri təqdim olunacaq, ustad dərsləri təşkil ediləcək. Axşam saat 19:00-da Heydər Əliyev Sarayında Belarus Mədəniyyət Günlərinin təntənəli açılış mərasimi keçiriləcək. Qonaq ölkənin incəsənət ustalarının ifa-

sında konsert proqramı təqdim olunacaq. Həmin gün Nizami Kino Mərkəzində saat 19:00-da "Podriv" müharibə dramı (2022, rejissor İ.Pavlov) göstəriləcək. Belarus Mədəniyyəti Günlərinin daha bir tədbiri aprelin 3-dən saat 15:00-da M.F.Axundzadə adına Azərbaycan Milli Kitabxanasında keçiriləcək. Azərbaycan və Belarus mədəniyyət xadimlərinin iştirakı ilə "dəyirmi masa" təşkil olunacaq.

Mədəniyyət həftəsinə aprelin 3-dən saat 19:00-da Nizami Kino Mərkəzində "Strana spasannoqo velikana" sənədli filmi (2023, rejissor İ.Bişnev) nümayiş ilə yekun vurulacaq.

«AZƏRBAYCAN» qəzetinin reklam xidməti

539-49-20

BAŞ REDAKTOR

Bəxtiyar SADIQOV

Əlaqə telefonları:

Qəbul otağı	- 539-68-71,	Beynəlxalq həyat, idman	
Baş redaktor müavinləri	- 538-86-86,	və informasiya şöbəsi	- 539-63-82, 432-37-68
	434-63-30, 539-72-39	İnformasiya şöbəsi	- 538-56-60
Məsəl katib	- 539-43-23,	İctimai əlaqələr şöbəsi	- 539-49-20, 538-31-11,
Məsəl katib müavinləri	- 539-44-91,	Fotoilustrasiya şöbəsi	- 538-84-73,
Parlament və siyasət şöbəsi	- 539-84-41, 539-21-00,	Kompüter mərkəzi	- 538-20-87,
İqtisadiyyat şöbəsi	- 538-42-32, 538-35-55,	Mühasibatlıq	- 539-59-33

AZ 1073, Bakı şəhəri,
Mətbuat prospekti,
529-cu məhəllə,
"Azərbaycan" nəşriyyatı,
IV mərtəbə

contact@azerbajjan-news.az
az.reklam@mail.ru

www.azerbajjan-news.az

Qeydiyyat № 1

"Azərbaycan" qəzetinin kompüter mərkəzində yığılıb sahifələnməmiş, "Azərbaycan Nəşriyyatı" MMC-nin mətbəhsində çap edilmişdir

Qəzetə dərc üçün göndərilən materiallar Azərbaycan dövlətinin mövqeyinə uyğun olmalıdır

Gündəlik rəsmi dövlət qəzeti

Tiraj **4300**
Sifariş **648**

Qiyəti **60 qəpik**